

L 1/2

NAVORSINGS- EN
STUDIECENTRUM
VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE TWEEDE
WERELDOORLOG



EDELINGEN

Nr.





Ministerie van Nationale Opvoeding

NAVORSINGS- EN
STUDIECENTRUM
VOOR DE GESCHIEDENIS
VAN DE TWEEDE
WERELDOORLOG

MEDEDELINGEN

Nr. 2 - mei 1970

Jozef-II-straat, 67 A - 1040 Brussel - Tel. 13.65.50

INHOUDSTAFEL

	<u>Blz.</u>
Voorwoord	3
 WERKZAAMHEDEN VAN HET CENTRUM	
A. Enquetes, commissies, betrekkingen met het buitenland	
1. In het Wetenschappelijk Comité	5
2. Contacten met buitenlandse instellingen	6
3. Bijdrage aan tentoonstellingen	6
4. Een gift van de Amerikaanse ambassade	6
5. De reacties in de pers	7
6. De Commissies	7
7. Universitaire studies in voorbereiding met de hulp van het Centrum	11
8. Uitbreiding van het personeel	11
B. Bibliotheek, archief, verzamelingen, werkinstrumenten	
 KRONIEK	
1. Statistiek van de terechtstellingen	18
2. Belgische Krijgsgevangenen in 1940-1945	34
3. Belgische studies en werken betreffende België in de tweede Wereldoorlog	36
4. B. R. T. -reeks "Van Bezetting tot Bevrijding"	37
5. Publikaties van het wetenschappelijk personeel	37
 LEKTUURNOTA'S	
1. Werner BROCKDORFF, <u>Kollaboration oder Widerstand</u>	38
2. Jean-Léon CHARLES, <u>Les forces armées belges 1940-1945</u> .	39
3. H. J. ELIAS, <u>25 jaar Vlaamse Beweging</u>	40
4. Pater J. A. NUYENS, <u>Pater L. J. Callewaert</u>	43
5. Daniël RYELANDT, <u>Chasseurs ardennais dans le maquis</u>	47
6. Paul SCARCERIAUX, <u>La marine marchande belge 1939-1945</u> .	49
7. Tilly SPIEGEL, <u>Oesterreicher in der belgischen und französischen Résistance</u>	49
8. <u>Kolonel S. B. H. o. r. Marcel WEEMAES, De l'Yser à Bruxelles</u>	53
GIFTEN	55

V O O R W O O R D

Dit nummer van Mededelingen heeft een verjaardag te vieren, want het is nu ongeveer één jaar geleden dat het wetenschappelijk kader van het Centrum voor de eerste maal voltallig bijeenkwam. De betekenis van deze verjaardag mag echter niet opgeschroefd worden. We waren wel met zes, en geschiedkundigen ook, zoals het voorzien was in het Ministerieel besluit van 13 december 1967, maar dat was dan ook alles. Pas op het einde van juni besloot de ploeg over lokalen, pas in september en in oktober kwamen er administratieve krachten bij. Maar elke installatie eist nu eenmaal een zekere tijdspanne, en we mogen wel zeggen dat onze installatie nog snel verliep. Het Centrum genoot echter van veelvuldige en invloedrijke steun. De ministers van Nationale Opvoeding, voorzitters van het Wetenschappelijk Comité, het Wetenschappelijk Comité zelf, het Algemeen Rijksarchief, het Ministerie van Nationale Opvoeding en inzonder de Algemene Directie voor Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek hebben hun inspanningen samengebundeld om het Centrum billijke arbeidsvoorwaarden te verschaffen.

Wij hebben daarenboven ook niet de eigenlijke installatie afgewacht om ons aan het werk te zetten. Van meet af aan werden de activiteiten gericht op de primordiale taak van het Centrum : het verzamelen van de middelen om later de geschiedenis van België tijdens WO II te schrijven.

Welomschreven studies, toevertrouwd aan vier vrije navorsers, vonden vanaf juli het geheel der werkzaamheden van het vast wetenschappelijk kader aan. Deze inspanningen werden zeer goed onthaald, en dat onthaal was zeer bemoedigend. Oproepen, die door de pers verspreid werden, leverden uitstekende resultaten op. Het publiek reageerde zeer goed. Het experiment gaf voldoening, moet herhaald worden en nog grotere weerklank krijgen. Elke poging tot het vinden van bronnen brengt onvermoede resultaten mee. Het zal nog lange jaren vragen om al de getuigenissen van deze zo tragische periode in onze geschiedenis bijeen te krijgen.

Met zes begonnen, omvat het Centrum nu meer dan het dubbel aan personeelsleden ; zeventien, wanneer we er de personen, door de Ministeries van Landsverdediging en Nationale Opvoeding gedetacheerd, bijrekenen. En nochtans beantwoordt dat aantal nog niet aan onze noden. De lokalen, tien

maanden geleden nog ledig, zijn momenteel volgepropt met dossiers, mappen, steekkaarten, meubelen en apparatuur. De rekken van de bibliotheek volstaan niet meer. Terwijl wij ons één jaar geleden mochten "verheugen" in het bezit van één boek, hebben we er nu duizenden. Brochures, pamfletten en drukwerken blijven toestromen. Dat alles ordenen, klasseren en repertoriëren is een zware taak. En dan is het Centrum nog arm te noemen, want wat reeds in ons bezit is, verzinkt in het niet tegen wat nog verworven moet worden. Zo moet het Centrum onmiddellijk de ruimte, te besteden voor het opvangen en opbergen van boeken, documenten, archiefmateriaal en werktuigen verdubbelen. Tien maanden na het in bezit nemen van zijn lokalen, staat het Centrum voor ruimteproblemen. Dat alleen reeds illustreert in voldoende mate de hoge vlucht die de activiteiten van het Centrum namen.

Tijdens de komende maanden wil het Centrum én de ingeslagen weg verder bewandelen én een reeks nieuwe activiteiten op stapel leggen. De politiek van het verzamelen van bronnen is zo fundamenteel, dat men er niet mag aan denken er van af te stappen. Nochtans is er zoveel te doen op dat terrein dat het huidige kader van het Centrum nooit kan volstaan. Daarom werden en worden verschillende commissies opgericht. Eén ervan heeft reeds verschillende taken ondernomen. Deze activiteiten ontwikkelen en de andere commissies aan het werk zetten maakt de hoofdbrok uit van de onmiddellijke projecten. Het verzamelen van bronnen zal er nieuwe impulsen aan ontleenen. Ten slotte mogen we niet vergeten dat het Centrum deze zomer een eerste nummer wil publiceren van wat eens, zo hopen wij, een regelmatig verschijnend tijdschrift zal worden.

Om het enigszins familiair uit te drukken : er is nog werk aan de winkel ! Zoveel zelfs dat de taak niet realiseerbaar zou zijn zonder medewerking. Wij willen hier dan ook allen danken, die onze verschillende oproepen beantwoorden. Ook de geschreven en gesproken pers heeft recht op onze dankbetuiging voor de manier waarop zij ons aan het publiek voorstelde en waardoor zij een brede belangstellingssfeer creëerde. Er moet hier zeker niet aan toegevoegd worden dat wij op haar rekenen om in de toekomst een overvloedige oogst van inlichtingen te verwerven.

WERKZAAMHEDEN VAN HET CENTRUM

A. ENQUETES, COMMISSIES, BETREKKINGEN MET HET BUITENLAND

1. In het Wetenschappelijk Comité.

De opdracht van het Wetenschappelijk Comité, bestaat erin, zoals men reeds kon vernemen, "het programma der werkzaamheden vast te stellen, voor de uitvoering ervan te zorgen en eventueel te bepalen welk gedeelte van de te behandelen stof de voorrang moet krijgen" (1). Tijdens het vorige jaar heeft het Wetenschappelijk Comité talrijke vergaderingen belegd: 14 februari, 7 maart, 28 maart, 9 mei, 23 mei, 19 september, 24 oktober en 10 december 1969. Sindsdien werd er nog vergaderd op 29 januari, 2 en 16 maart 1970. De veelvuldigheid van die bijeenkomsten droeg gewis bij tot de snelle ontwikkeling van de activiteiten van het Centrum.

Daarenboven moest het Wetenschappelijk Comité zich meermaals wijden aan beheersvraagstukken en aan alle problemen, die veelvuldig oprijzen in de beginperiode van een instelling. De effectieve ondervoorzitter, de heer Albert REGIBEAU, liet daar zijn onderhandelarskwaliteiten blijken, die het Centrum toelieten alle moeilijkheden te overwinnen. Kalm in de storm, de moeilijkheden één voor één onder ogen nemend, energiek als het nodig bleek, bewees de heer REGIBEAU uitzonderlijke diensten.

De heer Piet VERMEYLEN, minister van Nationale Opvoeding, die de vergadering van 16 maart voorzat, bracht terecht hulde aan de verdiensten van de heer REGIBEAU.

Vervolgens stelde de Minister Prof. Dr Jan CRAEYBECKX, die de heer REGIBEAU als effectief ondervoorzitter opvolgde, voor. De ondervinding en de autoriteit van Prof. Dr CRAEYBECKX zullen zeker van zeer grote waarde blijken voor de wetenschappelijke activiteiten van het Centrum.

(1) Cfr. MEDEDELINGEN, nr. 1, p. 12.

2. Contacten met buitenlandse instellingen.

Sinds 1963 bestaat te Wenen het "Dokumentationsarchiv des Oesterreichischen Widerstandes". Deze instelling heeft een zeer belangrijke ontwikkeling gegeven aan het historisch onderzoek betreffende Oostenrijk tijdens de tweede wereldoorlog. Men beschikt er over een ongemeen rijke documentatie met bibliotheek, archief en fototeek. Alles is op katalogus gebracht en staat ter beschikking van de navorsers. De reeks monografieën, gewijd aan het Oostenrijkse Verzet, telt reeds 17 titels. Professor Herbert STEINER, secretaris van het D. A. O. W. heeft op 26 januari 1970 een bezoek gebracht aan ons Centrum. Er werd gehandeld over de modaliteiten van een wetenschappelijke samenwerking. Het Centrum kon Professor STEINER de fotokopijen bezorgen van klandestiene bladen, die in België door Oostenrijkers werden uitgegeven.

Het Centrum trad in contact met de zeer actieve Nederlandse "Documentatiegroep 40-45". Naast het bekende en officiële "Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie" betreft het hier een vruchtbaar privé-initiatief, die verzamelaars van allerhande documentatie betreffende de vele facetten van het oorlogsgebeuren groepeerd. De documentatiegroep publiceert maandelijks een inlichtingenblad, waar naast artikels ook een uitgebreide ruilrubriek voorkomt. Vermits er ook veel betreffende België voorkomt, kan het Centrum hier waardevolle inlichtingen putten.

3. Bijdrage aan tentoonstellingen.

Op 22 en 23 november 1969 organiseerde het gemeentebestuur van Rosny sur Bois (Frankrijk) zijn "Journées de la Résistance". Op vraag van de heer LIPA, voorzitter van de kulturele kring "Paul Lévy" in deze gemeente, heeft het Centrum verschillende documenten betreffende het Belgische Verzet uitgezocht voor de tentoonstelling, die bij deze gelegenheid werd georganiseerd.

4. Een gift van de Amerikaanse ambassade.

Begin februari 1970 heeft Kolonel C.M. SANDERS, militair attaché van de Verenigde Staten te Brussel, een belangrijke verzameling werken over de rol van de Amerikaanse strijdkrachten bijgebracht. Deze gift van het Defensieministerie van Washington omvat meer dan 70 werken. Het overgrote deel ervan is gewijd aan de Tweede Wereldoorlog. Jean Vanwelkenhuyzen, directeur van het Centrum, onderstreepte het belang van deze bijdrage. Ongeacht de belangrijke wetenschappelijke waarde van deze werken brengen ze daarenboven de zeer grote inspanning van de Verenigde Staten voor de overwinning van 1945 in herinnering (cf. specificatie in de rubriek "Giften").

5. De reacties in de pers.

De band met het publiek blijft voor het Centrum een vitale noodzaak. Behalve de talloze persoonlijke contacten, die genomen worden en waarover moeilijk een gedetailleerd verslag kan uitgebracht worden, kan het Centrum met genoegen terugblikken op vele persecho's, die verschenen sinds het publiceren van de eerste "Mededelingen".

Uitvoerige interviews, na bezoek van journalisten aan het Centrum, verschenen in : Het Algemeen Handelsblad (Amsterdam - J. Van Heerden), 20 januari 1970. De Standaard (V. De Donder), 19 december 1969. La Meuse-La Lanterne, 19 november 1969. Het Laatste Nieuws (G. Feyaerts), 15 januari 1970.

6. De Commissies.

Zoals we reeds meermaals onderstreept hebben, bestaat de eerste taak van het Centrum erin alle middelen te verzamelen om de geschiedenis van ons land tijdens de grote storm van 1939-1945 te schrijven. De klassieke bron is het geschreven document, men moet hier echter het mondelinge getuigenis aan toevoegen, dat des te belangrijker is, naarmate de traditionele bronnen zeldzamer zijn. Maar meer nog dan het geschreven document is het getuigenis blootgesteld aan de tand des tijds. Vijfentwintig of dertig jaar na de gebeurtenissen, zijn talrijke eerste-rangs-acteurs verdwenen. De overlevenden ondervragen, hun herinneringen optekenen, verkrijgen dat zij hun documenten afstaan, dat alles dringt zich ten spoedigste op. Nochtans is het duidelijk dat én snel handelen én op een dergelijke schaal, de eigen mogelijkheden van het Centrum ver te boven gaat. Daarin ligt dan het nut en zelfs de noodzaak van de commissies. Zij werden opgericht om de essentiële activiteiten van het Centrum aan te vullen door een welwillende medewerking te verschaffen die telkens betrekking heeft op een welbepaald domein. In principe zullen er dus zoveel commissies zijn als er grote richtingen zijn in het onderzoek. In principe heeft het Centrum er het grootste belang bij de commissies zo snel mogelijk aan het werk te zetten. Maar niemand kan het onmogelijke doen.

De commissies brengen weliswaar een onschatbare hulp bij, maar zij geven ook werk, werk dat tijd in beslag neemt en nochtans waard is goed uitgevoerd te worden. Overhaasting is een slechte raadgever en schept moeilijkheden. Goed vertrekken is beslissend, en meestal de beste manier om tijd te winnen. Derhalve houdt het Centrum eraan planmatig te handelen om vervolgens met een grote zekerheid te vorderen. De commissies zullen hun activiteiten aanvangen wanneer zij het kunnen. Zij moeten vooreerst samengesteld worden, een planning opstellen, vervolgens prioriteiten vastleggen en uiteindelijk de taken verdelen. Want de commissies zijn werkgroepen, waarvan alle leden actief deelnemen. Al deze etappes kunnen niet in één dag afgelegd worden. In een handomdraai kan

men immers geen wetenschappelijk werk realiseren. Dat alles belet echter niet dat er beweging bestaat en dat de eerste activiteiten vorm krijgen. De volgende maanden zullen zeker de bevestiging brengen van deze goede oriëntering.

J. V.

1. Geschiedenis van de deportatie naar de concentratiekampen.

De commissie kwam in vergadering bijeen op 5 december 1969 en 23 januari 1970. De samenstelling van de commissie schijnt volmaakt representatief te zijn, niet alleen voor de Duitse kampen en gevangenschappen en het kamp van Breendonk, maar zelfs voor wat het typisch Belgisch partikularisme betreft. Anderzijds kon ook gerekend worden op de waardevolle medewerking van twee uitstekende specialisten inzake schade aan personen (één ervan is trouwens rechthebbende van politiek gevangene) en van de auteur van een merkwaardig historisch werk over het kamp van Dachau. De Directeur-generaal van de dienst Oorlogsslachtoffers bij het Ministerie van Volksgezondheid vereerde de eerste commissievergadering met zijn aanwezigheid.

De taak van de commissie is wel heel specifiek. Mutatis mutandis bevindt ze zich in de situatie van een alwetend man, die over een fabelachtige documentatie beschikt, maar niet weet waar hij moet beginnen omdat de zaak zo complex is.

Inderdaad, alle leden (behalve dan de twee specialisten en de historicus) zijn politieke gevangenen. Zij weten wat de deportatie was en zij beleven er de problematiek van sinds hun terugkeer uit de gevangenschap. Zowel de Belgische administratie als de diensten van de International Tracing Service te Arolsen bezitten al het denkbare documentatiemateriaal, hetzij in originelen hetzij in afschriften. De situatie is dus invers aan de andere sectoren van het onderzoek betreffende de tweede wereldoorlog, waar het juist de documentatie is, die ontbreekt.

Het werk van generaal Berben over Dachau buiten beschouwing gelaten bestaat er nochtans, ten gevolge van de ongelooflijke vertraging van een kwarteeuw in classificatie en analyse van het materiaal, geen enkel gedeeltelijk of globaal wetenschappelijk werk in België over het probleem van de politieke gevangenschap. Daar waar de Franse en Amerikaanse universiteiten een grote impuls gegeven hebben aan zulk historisch onderzoek, heeft tot opheden geen enkele Belgische faculteit een thesis over dit essentieel facet van de oorlogsgeschiedenis aanvaard. Men moet wel beschamend worden indien men bedenkt dat men er in 1970 nog niet in geslaagd is een lijst te reconstitueren van Belgische "vertrouwenslieden", die functies hebben uitgeoefend in het dertigtal concentratiekampen waar onze landgenoten gedeporteerd werden !

Wij vertrekken dus nagenoeg van een nulpunt en het werk zal pas gerealiseerd kunnen worden, indien elk commissielid actief deelneemt aan een specialiteit, die door het wetenschappelijk comité of de commissie zelf kan vastgesteld worden. Als voorbeelden kunnen vernoemd worden de studie van de documentatie, die in Polen en in Israël is bijeengebracht of het definitieve op punt stellen van het irriterende probleem der gaskamers.

Experimenteel heeft de commissie het probleem van een uitgediepte studie betreffende het kamp van Mauthausen aangesneden. In Mauthausen verbleef een aanzienlijke Belgische "kolonie". Generaal Berben was bereid dit aan te pakken zoals hij het met zo veel succes gedaan heeft voor Dachau.

In de loop van de volgende vergaderingen zal de commissie de voorwaarden onderzoeken, waarin ieder lid met de hulp van de directie van het Centrum kan bijdragen tot een taak in zijn specifiek domein.

Luc Somerhausen.

Over het werk van de Commissie van de deportatie werd melding gegeven in : Le Peuple, Belang van Limburg, Het Volk, Vers l'Avenir, De Nieuwe Gids, La Cité, La dernière Heure, Le Soir (Verschenen tussen 19 en 21 december 1969).

2. Militaire Geschiedenis.

1) Ter herinnering.

Het Wetenschappelijk Comité, samengekomen op 24 oktober 1969 heeft de samenstelling goedgekeurd van een beperkte commissie, om een werkschema op te stellen.

2) Werkschema van de Commissie.

Een ontwerp werd voorgelegd aan het Wetenschappelijk Comité tijdens de vergadering van 29 januari 1970 en heeft een principiële goedkeuring gekregen. Op basis van dit werkschema werd eveneens een meer uitgebreide samenstelling van de Commissie voorgesteld. Het beoogde doel is alle bekwame personaliteiten die bereid zijn deel te nemen aan de activiteiten omschreven in het voorgesteld werkschema, op te nemen in de hoedanigheid van tijdelijke leden.

3) Ordering of verzameling van bronnen.

Een zeer belangrijk deel van de bronnen nodig om de militaire gebeurtenissen van de Tweede Wereldoorlog weer te geven is samengebracht op de Dienst Geschiedenis van de Strijdkrachten. Het verzamelen van de andere bestaande bronnen wordt beoogd door middel van de pers en de algemene orders van het leger.

4) Verdeling van de taken.

Een vergadering zal bijeengeroepen worden in de eerstvolgende dagen om een eerste lijst op te stellen van de medewerkers, die bereid zijn deel te nemen aan een of andere taak van het werkschema. Subcommissies zullen opgericht worden zodra er voldoende medewerkers zijn. De Dienst voor Geschiedenis van de Strijdkrachten zal onmiddellijk bijdragen tot de geschiedenis van de 18-daagse veldtocht door het in kaart brengen van de dagelijkse situaties, die tot in de details alle gebeurtenissen op militair gebied weergeven. In twee atlassen, één voor de geallieerden en de andere voor de vijand, ieder 72 bladzijden omvattend op schaal 1/40.000, zullen deze situatiekaarten een belangrijke hulp zijn voor de studie van elke gebeurtenis betreffende de Veldtocht van mei 1940.

Het hoofd van de Dienst Geschiedenis.

KNITELIUS
kolonel SBH

3. Geschiedenis van het Verzet.

Na een eerste vergadering waaraan enkele vooraanstaande leden van het Verzet deelnamen, bleek het nuttig in nauwer verband van gedachte te wisselen. Zo werden enkele bijeenkomsten gehouden in de Koninklijke Militaire School. Eén ervan bracht professor Henri Bernard, de heren Vercauteren en Ugeux evenals de directeur van het Centrum samen. Bovendien maakt de heer Vercauteren een syntese van de antwoorden die naar aanleiding van de vragenlijst over het Verzet werden ontvangen.

Tijdens de laatste in de Koninklijke Militaire School gehouden zitting, werd de directeur gevraagd een soort van handboek op te stellen dat de leden van commissie bij hun activiteiten behulpzaam moet zijn.

Tevens heeft men het belang ingezien de gespecialiseerde werkgroepen afzonderlijk te laten vergaderen. Deze worden momenteel samengesteld en zullen zich binnenkort aan het werk zetten.

Daniel Vercauteren.

7. Universitaire studies in voorbereiding met de hulp van het Centrum.

Mevr. BRICHARD, studente in de politieke wetenschappen (U. L. B.) beëindigt een licentiaatsverhandeling over de ordewoorden, die tijdens de bezetting naar voor werden gebracht door de klandestiene pers (onder leiding van prof. Dr J. Willequet).

De heer G  r  ld DENIS, student in de economische en financiële wetenschappen (U. L. B.) bereidt een licentiaatsverhandeling voor betreffende de economische en financiële maatregelen, die in België werden getroffen tijdens de "dr  le de guerre" (onder leiding van prof. Dr R. Devleeshouwer).

Onder leiding van prof. Dr J. GILISSEN (V. U. B.) werken enkele studenten uit de eerste licentie Politieke en Diplomatieke wetenschappen aan oefeningen betreffende de structuur van de politieke partijen in België onmiddellijk na de tweede wereldoorlog en de voorbereiding ervan in de oorlogsjaren. In dit verband kreeg het Centrum bezoek van :

- de heer E. De Belder (thema : Onafhankelijkheidsfront)
- de heer A. Henkens (thema : U. D. B.)
- de heer F. Withofs (thema : katholieke partij)
- de heer Reynaers (thema: van BWP tot BSP)

8. Uitbreiding van het personeel.

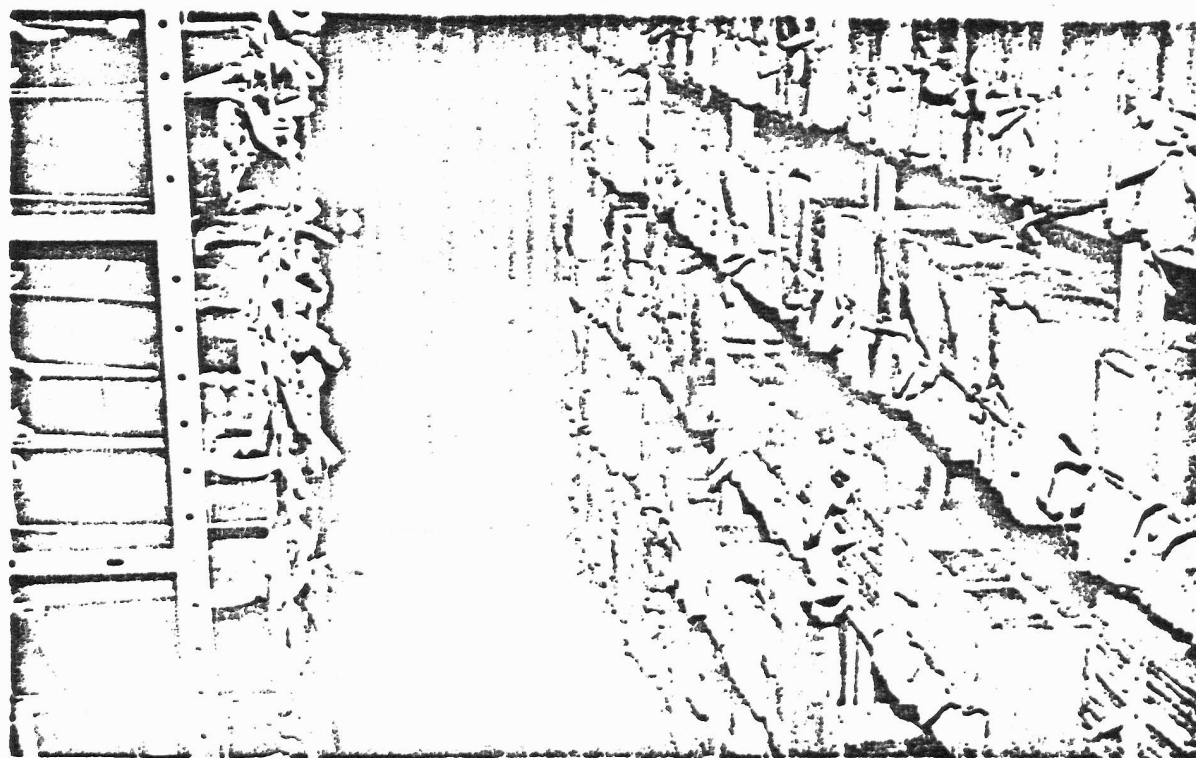
Dank zij de tussenkomst van de ministers voor Nationale Opvoeding en de inspanningen van kolonel SBH A. KNITELIUS, afgevaardigde van de minister van Landsverdediging in het Wetenschappelijk Comité, kreeg het Centrum sinds januari 1970 de hulp van drie miliciens. De vele vertalings- en klasseringstaken worden aldus veel vergemakkelijkt.

Anderzijds liet het departement van Nationale Opvoeding het detachement half-time toe van een ambtenaar-historicus, de heer BALJOT. Hij werkt mee aan de vorming van de bibliotheek.

Onze dank gaat naar allen, die er toe hebben bijgedragen opdat het Centrum beter gewapend zou zijn om het enorme werk dat moet volbracht worden efficiënter aan te pakken.



Kolonel Sanders (r.) overhandigt aan de directeur van het Centrum de volledige reeks historische werken over de Amerikaanse strijdkrachten in de Tweede Wereldoorlog (zie pag. 6) (Foto USIS).



Dat de archiefzaal goed gevuld is, blijkt overduidelijk uit deze foto (Foto JV).

B. BIBLIOTHEEK, ARCHIEF,
VERZAMELINGEN, WERKINSTRUMENTEN.

1. Bibliotheek.

Het Centrum beschikt thans over een onmisbaar werkinstrument. De "Fabrique Nationale d'Armes de Guerre" heeft inderdaad een ganse collectie officiële documenten overgemaakt aan het Centrum :

- Belgisch Staatsblad, 1936-1944	(1)	
- Parlementaire Handelingen	- Kamer	1936-1945
	Senaat	1937-1945
- Parlementaire Documenten	- Kamer	1935-1947
	Senaat	1935-1946
- Bijlagen aan het Staatsblad	-	1935-1947
- Verzameling van Wetten	-	1935-1947

Wij willen hier de heer Minister P. SEGERS bedanken voor het personeel en het materiaal dat hij ter beschikking liet stellen voor dit transport van vier ton documenten. Onze dank gaat ook uit naar hen, die als bemiddelaars de transactie mogelijk maakten : de heer VERLEYEN, bestuurssecretaris op het Ministerie van Justitie en ingenieur GAYER van de F.N. -fabrieken. Tenslotte zijn wij ook de heer Algemeen Rijksarchivaris dankbaar omdat hij ons toestond in het depot van Anderlecht datgene op te stapelen wat momenteel in onze beperkte lokalen niet kon opgeborgen worden (2).

2. Archieven.

Zowel de archieven, die door het Algemeen Rijksarchief in depot zijn gegeven, als de privé-giften vormen beetje bij beetje fondsen waarvan de klassering en de inventarisatie een vrij groot gedeelte van het werk van het wetenschappelijk personeel in beslag neemt.

(1) Ook beschikken wij voor bezet België over twee uitgebreide steekkaartenstelsels, afkomstig van Inbel, waarin chronologisch en systematisch alle ministeriële en andere besluiten van de secretarissen-generaal op aangebracht zijn. Wij zijn nog op zoek naar het Staatsblad dat uitgegeven werd op last van de regering te Londen.

(2) Een voorlopige inventaris werd opgemaakt door de heer GAYER.

Met het oog op de integratie van vaak zeer heterogene documenten werd een algemeen klasseringsplan op punt gesteld volgens de klassieke principes van de archivistiek.

Meerdere inventarissen zijn reeds klaar. Anderen zijn in uitvoering. In het kort volgen hier enkele nota's over de inhoud van zulke fondsen.

Reeks L (Londen).

INBEL - inlichtingen uit bezet België.

Acht bundels uit het depot van het Rijksarchief te St. -Hubert bevatten afschriften van documenten, die door de Staatsveiligheid bezorgd werden aan het officiële agentschap Inbel. Het moest Inbel toelaten zijn informatieopdrachten te vervullen. Er werd een gedetailleerde inventaris van opgemaakt.

De waarde van de stukken is uiterst wisselvallig. Het gaat van de vermelding van een gerucht tot goed opgebouwde studies. Gezien de oorsprong en de tijdsomstandigheden is het begrijpelijk dat de bronnen niet vermeld worden. We vinden er alleen laconieke formules zoals "renseignements sûrs".

Ook de aard van de stukken is nogal verscheiden. In de genummerde stukken konden wij nochtans enkele goed vertegenwoordigde sectoren opmerken.

- Uittreksels uit de gecontroleerde pers :	158
" " " neutrale pers	: 16
" " " klandestiene pers	: 87
" " " pamfletten	: 27

Naar ons inziens ligt het belang van dit fonds vooral in de twee laatste categorieën omdat wij er periodieken en pamfletten aantreffen, die ons tot op heden helemaal onbekend waren. De andere "inlichtingen ontvangen uit België" zijn al te vaak onkontroleerbaar. (Geklasseerd docr J.D., nr. 1LH).

Reeks R - Verzetsbewegingen.

WITTE BRIGADE

Het onderzoek dat Lucia Rymenans voerde in 1965-1966 betreffende de "Witte Brigade-Fidelio" heeft geleid tot de opbouw van een documentenverzameling over deze beweging.

Zij bevat meer bepaald de inlichtingen, die aan Londen worden overgemaakt; de bevelen, die door het hoofdkwartier aan de leden werden toegezonden, de actieplannen, een deel correspondentie en de publicaties van de beweging.

(nr. 8 R)

Reeks P - Persoonlijke Documenten.

Buiten het fonds luit. gen. GERARD (cf. Mededelingen nr. 1 p. 41) kwam het Centrum in bezit van enkele zeer belangrijke privéfondsen, die op diverse vlakken één of ander facet van het leven in bezet België belichten.

- Fonds Lejeune (depot A. R. A.) : de archieven van wijlen kolonel R. A. LEJEUNE, in leven federaal secretaris van de Nationale Unie van de Klandestiene Pers en spilfiguur voor de uitgave van het Gouden Boek van de Weerstand. Het archief bevat een unieke documentatie betreffende de klandestiene pers en vele andere aspecten van het Verzet : originele documenten, rapporten, historieken, enz... De klassering ervan is aan de gang.

(nr. PL 1)

- De archieven van A. CAMPINAIRE bevatten verhelderend materiaal over de activiteiten van een AID-agent.

(nr. PC 1) (inventaris J. G.)

- De archieven van G. DE SCHEPPER behandelen een gedeelte van de activiteiten van de K. A. J. bij de verplicht tewerkgestelde arbeiders in Duitsland.

(nr. P. D. 1) (inventaris H. B.)

- De archieven van E. DEVROYE hebben betrekking op het Arbeidsbureau te Luik, de dienst "Zéro - O.K. 90" en de oostkantons.

(nr. P. D. 2) (inventaris J. G.)

- De papieren J. MEYER vormen een dossier betreffende Rex-arrondissement Leuven.

(nr. P. M. 1) (inventaris H. B.)

- Het fonds dat ons door bemiddeling van de heer VERCAUTEREN werd bezorgd bevat een belangrijke documentatie over het Verzet en de collaboratie in de streek van Dendermonde.

(nr. P. V. 1) (inventaris H. B.)

3. Verzamelingen.

a. Klandestiene pers.

Er is een einde gemaakt aan de klassering en het op steekkaarten brengen van alle klandestiene periodieken, die in het bezit van het Centrum zijn. Het steekkaartensysteem geeft, blad per blad, het aantal bewaarde exemplaren. De eindtelling geeft volgende resultaat : 3.226 exemplaren, die zich verdelen over 31 verschillende titels. Nog eens 13 supplementaire titels slaan in feite op klandestiene bladen, die van naam veranderd zijn in hun verschijningsperiode.

Nu reeds is de verzameling van het Centrum de rijkste in het land. In vergelijking nochtans met de 578 titels, die opgespeurd werden door de auteurs van de "Inventaris van de sluikpers (1940-1944), in België bewaard" kan men vaststellen dat wij slechts een goede helft van alle klandestiene publikaties, die tijdens de bezetting werden uitgegeven, in bezit hebben.

Wij doen dus een dringend beroep op allen, die in het bezit zijn van klandestiene bladen opdat zij het zouden melden aan het Centrum. Dank zij microfilm of fotokopieën hoeven wij niet eens de originelen te hebben, want wij begrijpen zeer goed dat heel wat mensen erg gehecht zijn aan hun verzameling. Ze zullen echter ook inzien dat het bestaan van volledige verzamelingen de voorwaarde is van een wetenschappelijke studie van de klandestiene pers.

J. G.

Wij ontvingen twee klandestiene bladen, waarvan wij het bestaan niet kenden. Wij bezitten geen enkel document dat ons toelaat om de plaats van uitgave en de auteurs te identificeren. Het zou ons genoeg doen hieromtrent nadere informatie te verkrijgen. Het gaat om :

Times

ORGANE DE LA GARDE NATIONALE

LE JUSTICIER INTERNATIONAL

b. Fotoarchief.

Sinds het begin van dit jaar werd een schuchter begin gemaakt met de exploitatie van het omvangrijke fotoarchief (ongeveer 300.000 exemplaren) waarover het Centrum beschikt. Bij gebrek aan tijd en omwille van een te geringe personeelsbezetting kon echter tot nog toe niet full-time aan het ordenen van de enorme massa foto's gewerkt worden.

Om een zo juist mogelijk inzicht te krijgen in de reële archivalische waarde van het bewaarde fotomateriaal nam men zijn toevlucht tot enkele steekproeven. Naar schatting werden zowat 7.000 foto's geschild en ingedeeld in drie grote (voorlopige) rubrieken : de vooroorlogse periode, het oorlogsgebeuren en de faits-divers. Kwantitatief is de laatste rubriek veruit de belangrijkste, vermits zowat 70 % van de behandelde foto's betrekking hebben op diverse onderwerpen die van secundair belang zijn voor de historiografie over de Tweede Wereldoorlog.

De overvloed aan illustratiemateriaal over mondaine feestjes, verkiezingen van schoonheidskoninginnen en parades van rasechte poedelhondjes overschaduwde volledig de magere oogst van werkelijk bruikbare foto's die werd binnengehaald. Na het kaf van het koren te hebben gescheiden, kwam men bovendien tot de vaststelling dat 70 % van de interessante prenten betrekking hebben op Duitsland en zijn oorlogsvoeuring, 10 % op Frankrijk, 15 % op Groot-Brittannië en nauwelijks 5 % op België. Wat ons land betreft kan men echter zeggen dat de verzamelde foto's stuk voor stuk belangrijke historische documenten zijn die in hoofdzaak het verloop van de Achttiendaagse veldtocht en enkele aspecten van de bezetting getrouw illustreren.

We onderstrepen nogmaals dat het hier gaat om voorlopige resultaten die na een exhaustieve behandeling van het fotoarchief grondig kunnen gewijzigd worden.

F. S.

KRONIEK

1. Statistiek van de terechtstellingen.

Vijfentwintig jaar na het einde van de Tweede Wereldoorlog ontbreken nog steeds ernstige statistische studies over de verschillende aspecten van de bezetting. In de meeste gevallen zijn de cijfers schaars, onzeker en zelfs tegenstrijdig. Niet dat er onvoldoende bronnen zouden voorhanden zijn. Integendeel. Maar het gebrek aan degelijke statistieken moet veeleer worden toegeschreven aan de gevoelige achterstand die de navorsing over WO II in België heeft opgelopen en aan de traditionele vorming van de historici die niet speciaal gericht is op een doeltreffende behandeling van het cijfermateriaal.

Wij hebben gemeend nuttig werk te verrichten door een tot nog toe vrijwel onaangeroerd gebleven onderwerp te behandelen, niet zonder onmiddellijk bepaalde grenzen te trekken. Deze studie is bedoeld als een eerste bijdrage tot de opbouw van een statistisch apparaat. Daarom zullen de hierna voorgestelde cijfers moeten worden bijgewerkt en zullen ook andere statistieken moeten worden berekend. Slechts na een konfrontatie van gelijk betrouwbare entiteiten zullen konklusies mogelijk zijn. Daar zijn we echter nog lang niet aan toe ! Deze eerste poging mag hoogstens als een ruwe schets van een methode worden beschouwd. Uitgebreid tot andere gevallen en geaffineerd door de ondervinding zal ze ons tragsgewijze nader brengen tot een betere kennis van de feiten die door de kwantitatieve navorsing aan het licht worden gebracht.

De bronnen die voor deze monografie werden gebruikt bevinden zich alle op het Ministerie van Volksgezondheid (MVG), meer bepaald op de Dienst voor de Oorlogsslachtoffers zonder wiens hulp dit werk trouwens niet mogelijk zou zijn geweest. Het omvangrijke volume en het disparate karakter van het beschikbare archief, evenals de tijdslimiet die aan de opzoeken was verbonden, noopten ons ertoe het studieobject te beperken tot de personen van Belgische nationaliteit die na een gerechtelijk vonnis in België door de Duitsers terechtgesteld werden. Men kan niet genoeg de nadruk leggen op die talrijke restrikties. Er werd geen rekening gehouden met de Belgen die zonder vorm van proces werden neergeschoten, evenmin als met de Belgen die door de Duitsers elders dan in België werden geëxecuteerd. In een later stadium zullen ook die categorieën van oorlogsslachtoffers onder de loep worden genomen met het oog op de aanvulling van de statistieken die we hier voorstellen. Dit is ook de rede waarom men zich moet hoeden voor een algemene appreciatie en, a fortiori, voor iedere overhaaste konklusie. De terechtgestelde Belgen vertegenwoordigen slechts een deel van de aangehouden en veroordeelde landgenoten, die op hun beurt slechts een klein deel vormen van

de Belgen die onder de een of andere vorm bij de strijd tegen de bezetter en degenen die met hem samenwerkten waren betrokken. Zolang stevige vergelijkingspunten ontbreken is het zeer gewaagd mentaal van de ene categorie naar de andere over te stappen. Wij mogen uit de cijfers niet meer puren dan ze ons werkelijk kunnen bieden !

Als basis voor deze studie gebruikten wij de lijsten die, per executieplaats, door de Duitsers of door de Belgische autoriteiten werden opgemaakt met vermelding van de namen en de voornamen van de terechtgestelden (1). Voor Breendonk, het enige executieoord waarover het MVG precieze en goed geordende informatie kan verstrekken, maakten wij gebruik van het fichier dat voor de aldaar gedetineerde en geëxecuteerde personen aangelegd werd. De waarde van die gegevens werd bovendien getoetst aan de resultaten van twee door het MVG ondernomen enquêtes. De eerste werd vlak na de Bevrijding bij de gemeentebesturen in Wallonië en meer bepaald in de Ardennen verricht met het oog op een exakte telling van alle Belgen, zowel burgers als militairen, die tijdens de oorlog in dat landsgedeelte door de Duitsers gedood werden. Het tweede onderzoek dat van vrij recente datum is, werd, met hetzelfde doel, maar ditmaal op nationaal niveau, bij alle provinciale en gemeentelijke overheden ondernomen (2). Aan de hand van die bronnen kon een lijst worden opgemaakt van alle na een gerechtelijk vonnis in België terechtgestelde personen. Dit volstond echter niet. Om de volledige identiteit van iedere geëxecuteerde te kennen werd geen alternatief geboden : alleen een tijdrovend napluizen van alle individuele dossiers zou de nog ontbrekende inlichtingen kunnen verschaffen. Voor iedere terechtgestelde kon aldus een steekkaart worden opgesteld met de vermelding van zijn naam, voornaam, geboortedatum en -plaats, burgerlijke stand, beroep, datum, wijze, plaats en reden van terechtstelling.

(1) - Lijst van de personen gefusiljeerd te Maria-ter-Heyde, MVG, Rap. 417, Tr. 129.959.

- Lijst van de personen gefusiljeerd en begraven in het bos te Hechtel, MVG, Rap. 610, Tr. 39.812.

- Lijst van de personen gefusiljeerd te Aarlen, MVG, Rap. 497, Tr. 15.998.

- Lijst van de personen gefusiljeerd te Charleroi en te Bergen, MVG, Rap. 417, Tr. 232.472.

- Lijst van de personen gefusiljeerd en begraven op de Nationale Schietbaan te Brussel, MVG, Rap. 497, Tr. 137.899.

- Lijst van de personen gefusiljeerd te Luik, MVG, Rap. 497, Tr. 139.063.

- Lijst van de personen gefusiljeerd te Rieme-Oostakker, in Rieme-Oostakker : Vademecum, Gent, 1958, p. 30-37.

(2) Enquêtes bij de Belgische provincies en gemeenten, MVG, Rap. 417 Tr. divers.

Wat dit laatste betreft namen we integraal de Duitse motivering over omdat ze een dubbele mogelijkheid tot controle biedt (3). Ze kan gemakkelijk worden nagegaan aan de hand van het verslag van het proces dat elk vonnis voorafging. Bovendien kunnen de feiten die de terechtgestelden tijdens de rechtszittingen ten laste werden gelegd, nauwkeurig worden gecontroleerd door middel van de enquêtes die na de oorlog door de Belgische overheden naar de activiteiten van de meeste gefusiljeerden gevoerd werden. De reden die doorgaans door de Belgische erkenningskommissies werd aangehaald ("terechtgesteld wegens een onbaatzuchtige vaderlandslievende bedrijvigheid") reveleert daarentegen weinig in verband met de reële activiteit van de betrokkene tijdens de bezetting. Die commissies waren trouwens alleen maar belast met een onderzoek naar de gegrondheid van de nationale erkentelijkheid, en niet met het opmaken van de inventaris van de verschillende redenen van terechtstelling. Wat echter de gevallen van gemeen recht betreft, hebben we slechts die reden weerhouden wanneer ze door de Belgische commissies werd bekrachtigd.

Het werkinstrument dat is klaargekomen is slechts de aanloop tot een breder opgevatte studie die we zullen ondernemen naargelang van de beschikbare tijd en bronnenmateriaal. Tenslotte wensen we nogmaals te onderstrepen dat de draagwijdte van de gepubliceerde resultaten bepaald wordt door de beperkte omvang van ons onderzoek.

J. VANWELKENHUYZEN en F. SELLESLAGH

(3) De Duitse motivering vinden we terug in de Liste über Bestätigung und Aufhebung von Urteilen, MVG, Rap. 497, Tr. 6719.

INDELING PER EXECUTIEPLAATS

TABEL I

Plaats van terechtstelling	1941			1942			1943			1944			Totaal
	1-6	7-12	TOT.	1-6	7-12	TOT.	1-6	7-12	TOT.	1-6	7-9	TOT.	
Luik	-	3	3	3	14	17	56	66	122	73	47	120	262
Breendonk	-	1	1	-	11	11	49	24	73	83	8	91	176
Nat. Schietbaan	-	-	-	1	12	13	29	73	102	47	-	47	162
Maria-ter-Heyde	-	-	-	-	-	-	14	43	57	21	5	26	83
Hechtel	-	1	1	16	39	55	5	3	8	11	5	16	80
Oostakker	-	-	-	-	-	-	7	13	20	16	19	35	55
Charleroi	-	-	-	-	-	-	9	3	12	14	-	14	26
Rieme	-	-	-	9	9	18	2	6	8	-	-	-	26
Aarlen	-	-	-	-	3	3	-	10	10	-	-	-	13
Loppem	-	-	-	-	6	6	-	-	-	-	-	-	6
Hoei	-	-	-	-	-	-	-	-	-	4	-	4	4
Bergen	-	-	-	1	-	1	-	1	1	1	-	1	3
Verviers	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1
Virton	-	-	-	-	-	-	-	-	-	1	-	1	1
TOTAAL	-	5	5	30	94	124	171	242	413	272	84	356	898
%	0,56	0,56	0,56	3,34	10,47	13,81	19,04	26,95	45,99	30,29	9,35	39,64	100 %

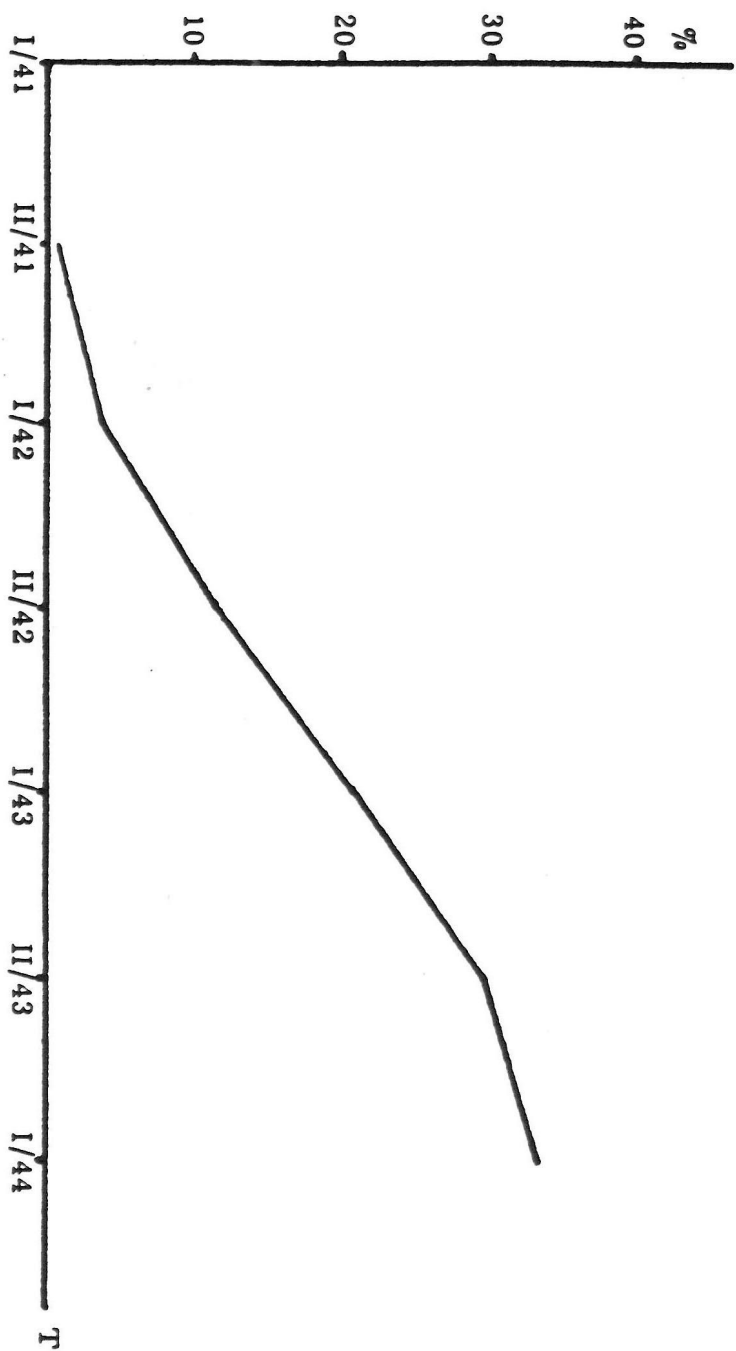
TABELLEN I en II.

Volgens tabel I werden in België in totaal 898 Belgen na een gerechtelijk vonnis door de Duitsers geëxecuteerd. De eerste, nog weinig talrijke terechtstellingen vonden plaats tijdens het tweede semester van 1941. Nadien steeg hun aantal voortdurend. De kurve bij tabel II illustreert goed die tendens. Ze werd opzettelijk op het einde van het tweede semester 1944 afgebroken, vermits het grootste deel van België begin september 1944 werd bevrijd en de laatste executie op 2 september van dat jaar werd doorgevoerd. Dit semester telt dus slechts twee maanden. Het halfjaar 1944 als een volledige semester meerekenen zou het beeld uitermate vervalsen. Tijdens de twee laatste maanden van de bezetting valt nochtans een relatieve achteruitgang van het aantal terechtstellingen ($84 \times 6 = 252$) tegenover het vorige semester (272) waar te nemen. Niet dat de ² repressie zou zijn afgezwakt of omdat de Duitsers minder redenen tot streng optreden zouden hebben gehad. Naar alle waarschijnlijkheid mag die daling worden toegeschreven aan de militaire gebeurtenissen die een steeds toenemende druk op de houding van de bezetter uitoefenden.

De algemene tendens tot stijging van het aantal executies wordt echter niet overal waargenomen. In sommige executieoordens zoals Hechtel, Rieme, en Loppem wordt reeds in 1942 een piek bereikt. Rekening houdend met zijn korte duur was het tweede semester 1944 daarentegen bloediger dan om het even welke andere periode te Luik, waar trouwens het hoogste aantal executies van het hele land werden geboekt.

TABEL II

PERIODE	ABSOLUTE CIJFERS	%
1ste semester 1941	0	-
2de semester 1941	5	0,61
1ste semester 1942	30	3,69
2de semester 1942	94	11,55
1ste semester 1943	171	21,00
2de semester 1943	242	29,73
1ste semester 1944	272	33,42
=====		
Tot einde juni 1944	814	100



INDELING PER LEEFTIJDGROEP

TABEL III

	1941	1942	1943	1944	TOTAAL	
					Abs. cijf.	%
15 - 17 j.	-	-	1	-	1	0,11
18 - 30 j.	-	61	173	179	413	46,00
31 - 40 j.	3	30	130	112	275	30,62
41 - 50 j.	2	23	82	49	156	17,37
51 - 65 j.	-	7	27	12	46	5,12
+ 65 j.	-	-	-	1	1	0,11
ONBEPaald	-	3	-	3	6	0,67
TOTAAL	5	124	413	356	898	100

TABEL III.

Deze indeling per leeftijdsgroep wordt meestal gebruikt in de publicaties van het Franse Comité d'Histoire de la Deuxième Guerre Mondiale. Uit tabel III blijkt dat ongeveer de helft van de geëxecuteerden tussen 18 en 30 jaar oud waren. Het is bovendien de enige groep waarin - in absolute cijfers uitgedrukt - het aantal executies in 1944 hoger ligt dan in 1943. Herinneren we eraan dat voor 1944 slechts acht maanden werden meegeteld. Rekening houdend met dit feit mag men zeggen dat, alle verhoudingen in acht genomen, het aantal terechtgestelden in de leeftijdsklasse van 31 tot 40 jaar in 1944 hoger is dan in 1943 ($112 \times 12 = 168$, tegen 130 in 1943). Dit geldt echter niet voor de hogere 8 leeftijdsgroepen. Het is dus duidelijk dat de repressie steeds meer de jongste lagen van de bevolking trof. Anderzijds constateert men dat, van 1942 tot 1944, het aantal geëxecuteerden kleiner wordt naarmate men naar de hogere leeftijdsklassen opklimt. Men zou nochtans over meer gedetailleerde gegevens moeten beschikken om dat feit correct te kunnen interpreteren.

INDELING PER PROVINCIE - GEWEST

TABEL IV

	1941	1942	1943	1944	TOTAAL	
					Abs. cijf.	%
ANTWERPEN	-	17	63	28	108	12,02
BRUSSEL	-	20	83	40	143	15,95
VLAAMS BRABANT	-	4	15	38	57	6,34
WAALS BRABANT	-	3	21	7	31	3,45
HENEGOUWEN	-	17	34	31	82	9,13
LIMBURG	-	1	11	40	52	5,81
LUIK	4	26	122	83	235	26,16
LUXEMBURG	-	5	19	45	69	7,70
NAMEN	-	3	12	5	20	2,22
OOST-VLAANDEREN	-	23	21	22	66	7,34
WEST-VLAANDEREN	-	2	8	11	21	2,33
WONPLAATS ONBEKEND OF ZONDER VASTE WOON- PLAATS	1	3	4	6	14	1,55
TOTAAL	5	124	413	356	898	100

TABEL IV.

Ruim één vierde van de terechtgestelden is afkomstig uit de provincie Luik (235). Daarna komt Brabant (231) met een meerderheid van Brusselaars (143). Ruim afgescheiden volgen dan de provincies Antwerpen (108) en Henegouwen (82). De vijf andere provincies nemen het resterende deel voor hun rekening. Het dient eveneens te worden aangestipt dat Vlaams Brabant, Limburg, Luxemburg en, in een mindere mate, Oost- en West-Vlaanderen de enige gebieden zijn waarvan in 1944 meer inwoners werden geëxecuteerd dan in 1943. De juiste draagwijdte van dit feit kan echter niet uit de beschikbare cijfers worden afgeleid.

INDELING PER TAALGEBIED.

TABEL V

	Absolute cijfers	%	% Bevolking (1943)
VLAANDEREN	304	34,39	53,81
BRUSSEL	143	16,18	12,12
WALLONIE	437	49,43	34,07
=====			
TOTAAL	884	100	100

TABEL V.

Ongeveer de helft van de terechtgestelden zijn van Waalse afkomst (49,43 %) terwijl de Waalse provincies slechts 34,07 % van de totale Belgische bevolking vertegenwoordigen. Ook de hoofdstad boekt een relatief overschot t. o. v. van haar aandeel in het nationale bevolkingscijfer. De Vlaamse gebieden die meer dan de helft van de Belgische bevolking omvatten, tellen slechts 34,39 % van de terechtgestelden. De verhoudingen zijn er invert aan die in het Waalse landsgedeelte. Men mag echter geen voorbarige konklusies trekken uit de voorgestelde cijfers. Ze geven feiten weer en verklaren niets op zichzelf (1).

(1) Voor de bevolkingscijfers in 1943 zie : INSTITUT NATIONAL DE LA STATISTIQUE, Démographie de la Belgique de 1940 à 1945, Brussel, 1947. (Uitgegeven door het Ministerie van Economische Zaken en van Middenstand).

RELATIEVE VERDELING VAN TERECHTGESTELDEN EN BEVOLKING.

TABEL VI

PROVINCIES	% TERECHT- GESTELDEN	% BEVOLKING (1943)
ANTWERPEN	12,22	15,13
BRABANT	26,13	21,25
HENEGOUWEN	9,28	14,53
LIMBURG	5,88	5,31
LUIK	26,59	10,44
LUXEMBURG	7,80	2,65
NAMEN	2,27	4,27
OOST-VLAANDEREN	7,46	14,60
WEST-VLAANDEREN	2,37	11,82
RIJK	100	100

TABEL VI.

Een indeling per provincie maakt het mogelijk enkele opmerkingen te formuleren die richtinggevend kunnen zijn voor latere en meer uitgebreide opzoekingen. Ze bevestigt dat de Vlaamse provincies relatief weinig geëxecuteerden telden. Dit geldt vooral voor Oost- en West-Vlaanderen. Deze laatste provincie telde, rekening houdend met zijn bevolking, het kleinste aantal geëxecuteerden. Het aandeel van Antwerpen is daarentegen bijna evenredig aan het relatieve belang van zijn bevolking, terwijl het aandeel van Limburg in het aantal terechtgestelden lichtjes hoger ligt dan zijn aandeel in de bevolking. Die toestand komt nog beter tot uiting in Brabant waar zoals men weet Brussel een doorslaggevende rol heeft gespeeld. Het is echter de provincie Luik die, alle verhoudingen in acht genomen, de zwaarste tol heeft betaald. Zetelde 26,59 % van de terechtgestelden voor een bevolking die slechts 10,44 % van de totale Belgische bevolking vertegenwoordigt. Ook Luxemburg werd zwaar getroffen. Het aantal slachtoffers in Henegouwen en Namen is daarentegen niet in evenredigheid met het aantal inwoners.

INDELING PER BEROEPSGROEP.

TABEL VII

	1941	1942	1943	1944	TOTAAL	
					Abs. cijf.	%
1. Landbouwers	-	4	7	15	26	2,89
2. Ambachtslieden (electriciens, fotografen, kleermakers, enz...)	-	11	55	48	114	12,69
3. Industriearbeiders en bedienden	1	39	171	144	355	39,54
4. Industriëlen en handelaars (bakkers, caféhouders, enz...)	1	9	32	25	67	7,46
5. Vrije beroepen en ambtenaren (ingenieurs, militairen, enz...)	2	26	54	28	110	12,25
6. Zonder beroep (studenten, gepensioneerden, onbepaald, enz...)	1	35	94	96	226	25,17
TOTAAL	5	124	413	356	898	100

TABEL VII.

Een socio-professionele indeling van de terechtgestelden kan het probleem dat ons bezighoudt helpen ophelderen. Nochtans zou men de bekomen cijfers moeten kunnen toetsen aan gegevens geldend voor de gehele bevolking die echter vooralsnog ontbreken. Daarom moet men zich aan enkele voorzichtige opmerkingen houden. Twee feiten kunnen nochtans uit tabel VII afgeleid worden : enerzijds, het klein aantal terechtgestelden onder de landbouwers, en, anderzijds, de sterke vertegenwoordiging van arbeiders en bedienden. Deze dubbele vaststelling kan natuurlijk enig licht werpen op de geografische spreiding van de geëxecuteerden. Zoals trouwens de plaats die wordt ingenomen door de personen zonder beroep, met onder hen een meerderheid van studenten, de indeling per leeftijdsgroep beter belicht. Ze duidt o. a. op de weinig homogene samenstelling van de leeftijdsklasse van 18 tot 30 jaar waardoor men er maar weinig betekenis kan aan hechten. Een verdere onderverdeling van die groep zou daarom wenselijk zijn.

INDELING PER PROVINCIE - GEWEST EN PER BEROEPSGROEP

TABEL VIII

	Landbouwers		Ambachts- lieden		Arbeiders Bedienden		Industriëlen Handelaars		Vrije Beroepen Ambtenaren		Zonder beroep		TOTAAL	
	Abs. cijf.	%	Abs. cijf.	%	Abs. cijf.	%	Abs. cijf.	%	Abs. cijf.	%	Abs. cijf.	%	Abs. cijf.	%
Antwerpen	2	1,85	20	18,51	48	44,46	11	10,18	13	12,04	14	12,96	108	100
Brussel	-	-	27	18,89	44	30,77	15	10,48	27	18,89	30	20,97	143	100
Vlaams Brabant	5	8,77	9	15,79	22	38,59	5	8,77	8	14,04	8	14,04	57	100
Waals Brabant	-	-	6	19,35	17	54,83	4	12,90	2	6,46	2	6,46	31	100
Henegouwen	2	2,43	10	12,20	30	36,58	8	9,75	16	19,52	16	19,52	82	100
Limburg	1	1,93	3	5,77	30	57,69	2	3,84	1	1,93	15	28,84	52	100
Luik	3	1,27	22	9,36	99	42,12	9	3,85	25	10,64	77	32,76	235	100
Luxemburg	8	11,60	10	14,50	28	40,59	3	4,34	4	5,79	16	23,18	69	100
Namen	1	5,00	-	-	9	45,00	3	15,00	5	25,00	2	10,00	20	100
Cost-Vlaanderen	4	6,06	3	4,55	21	31,83	5	7,57	9	13,63	24	36,36	66	100
West-Vlaanderen	-	-	3	14,28	4	19,05	1	4,77	-	-	13	61,90	21	100
Woonplaats onbe- kend of zonder vaste woonplaats	-	-	1	7,14	3	21,43	1	7,14	-	-	9	64,29	14	100

TABEL VIII.

Zonder verwijzing naar het geheel van de bevolking, kan tabel VIII slechts de ruwe stof voor latere studies leveren. De versnippering die men er in terugvindt biedt slechts de mogelijkheid tot algemene vaststellingen. De meeste cijfers zijn klein ; de rol van hettoeval kan dus aanzienlijk zijn. Niettemin kan men uit deze tabel afleiden dat arbeiders en bedienden zowat overal de belangrijkste groep vormden, behalve dan in Oost- en West-Vlaanderen waar de "personen zonder beroep" vooraan staan. Arbeiders en bedienden zijn relatief het sterkst vertegenwoordigd in Limburg, Waals Brabant, Namen en Antwerpen. Arbeiders, bedienden en "Personen zonder beroep" maken drie vierden van de terechtgestelden in de provincie Luik uit. De ambachtslieden zijn relatief het sterkst in Waals Brabant, te Brussel en in de provincie Antwerpen.

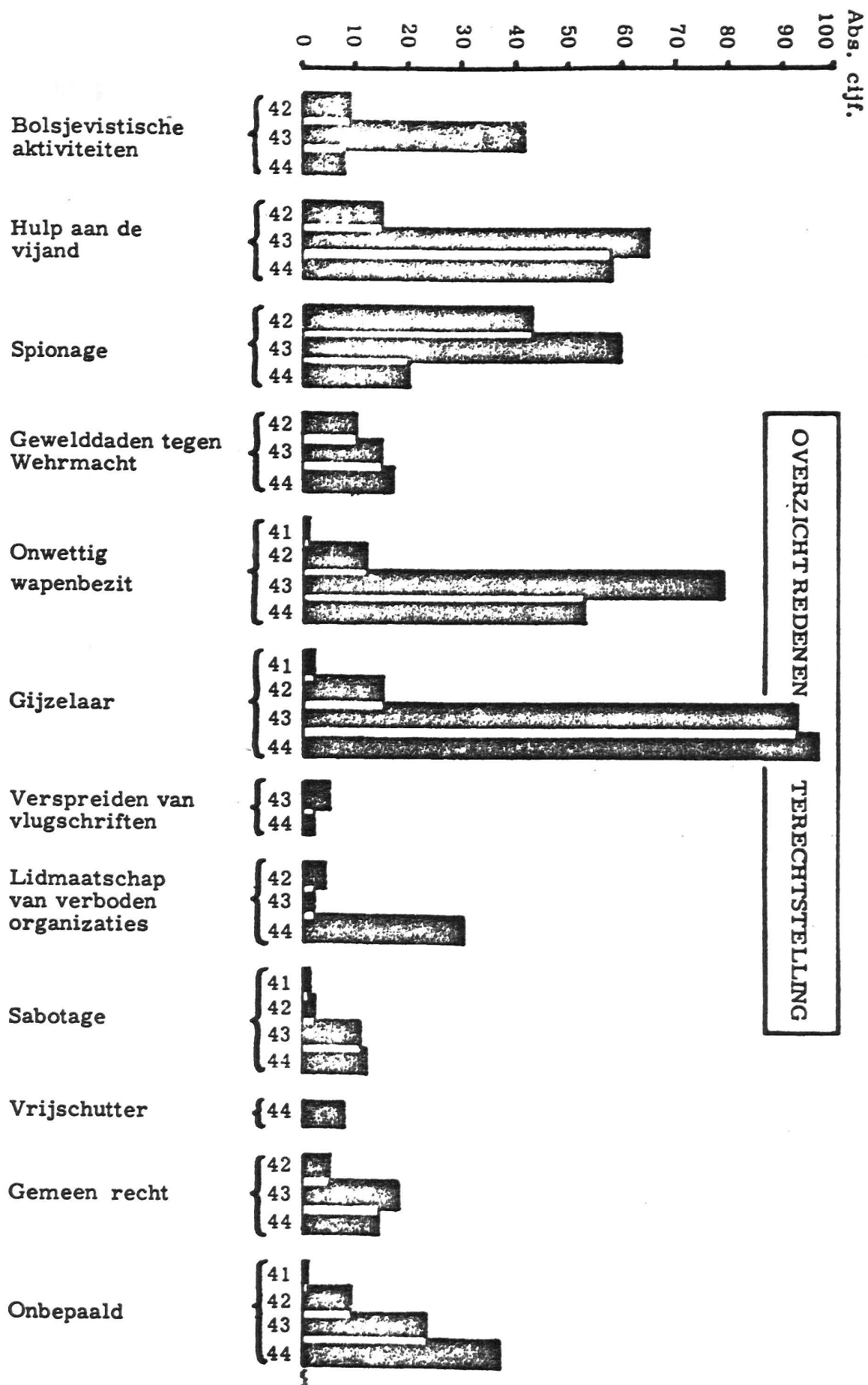
TABEL IX

Ongeveer één vierde van de terechtgestelden waren gijzelaars. Het woord moet in zijn eigentijdse betekenis genomen worden. Onder de bezetting betrof het personen die reeds ter dood veroordeeld waren geworden of die het omwille van hun activiteiten konden worden. Hierna was het het onwettig bezit van wapens, munitie en springstoffen dat de meeste Belgen voor het vuurpeloton bracht. Talrijke personen werden eveneens geëxecuteerd wegens hulp aan de vijand en wegens spionage. Deze vier categorieën omvatten meer dan twee derden van de terechtgestelden. De "bolsjevistische activiteiten" impliceerden niet noodzakelijk dat de betrokkenen lid waren van de kommunistische partij. Dat etiket werd doorgaans nogal gemakkelijk toegekend aan al degenen die antiduitse propaganda voerden, zonder noodzakelijk kommunistisch geïnspireerd te zijn. Die uitdrukking werd vooral in 1942 gebruikt. In 1944 - in feite slechts acht maanden ervan - werden talrijke Belgen geëxecuteerd vooral als gijzelaars, voor "hulp aan de vijand" (de vijand van het Reich, wel te verstaan), voor lidmaatschap van verboden organisaties, voor gewelddaden tegen de Wehrmacht. Opmerkelijk is ook het verschijnen in 1944 van de "vrijsschutter".

INDELING PER REDEN VAN TERECHTSTELLING

TABEL IX

	1941	1942	1943	1944	TOTAAL	
					Abs. cijf.	%
Bolsjevistische aktiviteiten	-	9	42	8	59	6,57
Hulp aan de vijand	-	15	65	58	138	15,36
Spionage	-	43	60	20	123	13,69
Gewelddaden tegen de <u>WEHRMACHT</u>	-	10	15	17	42	4,67
Onwettig bezit van wapens, munitie en springstoffen	1	12	79	53	145	16,15
Gijzelaar	2	15	93	97	207	23,06
Verspreiden en/of drukken van sluik- bladen en vlugschrij- ven	-	-	5	2	7	0,78
Lidmaatschap van verboden organisatie	-	4	2	30	36	4,01
Sabotage	1	2	11	12	26	2,89
Vrijeschutter	-	-	-	8	8	0,90
Gemeen recht	-	5	18	14	37	4,12
ONBEPaald	1	9	23	37	70	7,80
TOTAAL	5	124	413	356	898	100



INDELING PER PROVINCIE - GEWEST en PER REDEN TERECHTSTELLING

TABEL X

(ABSOLUTE CIJFERS)

	Bolsj.	Hulp vijand	Spio- nage	Geweld Wehr- macht	Onwet- bezit wapens	Gijze- laar	Verspr druk.	Lidm. verb. organ.	Sabo- tage	Vrij- schut.	Gemeen Recht	Onbe- paald	Totaal
Antwerpen	15	24	16	3	25	6	-	2	2	-	9	6	108
Brussel	7	18	31	5	10	55	2	2	2	-	3	8	143
Vlaams Brabant	2	3	4	-	4	33	-	3	6	-	-	2	57
Waals Brabant	6	1	1	1	3	18	-	-	-	-	-	1	31
Henegouwen	4	18	10	8	7	29	1	2	1	-	-	2	82
Limburg	-	27	2	-	4	6	1	3	1	2	2	4	52
Luik	23	17	27	12	62	37	3	18	8	-	11	17	235
Luxemburg	-	15	6	3	16	7	-	4	5	3	7	3	69
Namen	1	7	2	1	4	1	-	-	-	-	-	4	20
Oost-Vlaanderen	1	3	19	8	5	12	-	2	1	-	5	10	66
West-Vlaanderen	-	5	5	-	3	-	-	-	-	3	-	5	21
Woonplaats on- bekend of zon- der vaste woon- plaats	-	-	-	1	2	3	-	-	-	-	-	8	14
TOTAAL	59	138	123	42	145	207	7	36	26	8	37	70	898

2. De Belgische Krijgsgevangenen in 1940-1945.

Statistische gegevens.

In totaal waren er ongeveer 225.000 Belgische krijgsgevangenen, hetgeen iets minder dan 30 % is van het gemobiliseerde effectief (650.000 man). Het betreft hier een schatting van de Dienst voor Krijgsgevangenen 1940-1945 van het Ministerie van Landsverdediging. Zij houdt rekening met de krijgsgevangenen van Vlaamse afkomst die vanaf juli 1940 uit "Stalag XIII A" (Nuremberg) naar België werden teruggestuurd zonder registratie. Hun aantal wordt op 25.000 geraamd. De Schatting includeert eveneens de begunstigden (ongeveer een duizendtal) van een gelijkaardige maatregel getroffen in "Stalag XII E" (Metz).

Steeds volgens dezelfde bron worden die 225.000 gevangenen ingedeeld in 145.000 Vlamingen en 80.000 Walen en franssprekende Brusselselaars. Men schat dat 50.000 tijdens de veldtocht van mei 1940, werden gevangen genomen 150.000 na de kapitulatie van 28 mei 1940 en 25.000 na de wapenstilstand met Frankrijk. De 150.000 man die na 28 mei 1940 werden gevangen genomen zijn de Belgische militairen die hun gezin poogden te vervoegen en die werden aangehouden aan de versperringslijn die de Duitsers langs de Leie en het Afleidingskanaal (front van het Belgisch leger op 24 mei 1940) opwierpen.

De repatriëring van de Vlaamse reserve-militairen werd regelmatig georganiseerd van augustus 1940 tot mei 1941. De (onvolledige) lijsten van het Rode Kruis van België geven ons de volgende cijfers van over Antwerpen gerepatriëerde gevangenen :

- augustus	1940	19.655 militairen waaronder	1.234 officieren	207 div.
- september	1940	6 militairen		
- oktober	1940	7.058 militairen waaronder	112 officieren	130 div.
- november	1940	3.208 militairen waaronder	184 officieren	162 div.
- december	1940	19.594 militairen waaronder	305 officieren	610 div.
- januari	1941	32.521 militairen waaronder	66 officieren	1.245 div.
- februari	1941	23.791 militairen waaronder	96 officieren	670 div.

In zeven maanden werden dus 105.833 Vlamingen gerepatriëerd. Onder hen bevonden zich 1.997 reserve-officieren, en 3.024 divers (burgers, douaniers, rijkswachters, dokters, geestelijken, enz...).

Indien men rekening houdt met het feit dat Vlamingen voor augustus 1940 en na februari 1941 werden gerepatriëerd en dat gevangenen naar België zijn teruggekeerd langs andere repatriëringscentra dan Antwerpen, kan men het totale aantal van de teruggekeerde Vlaamse krijgsgevangenen op 140.000 schatten.

Behalve enkele uitzonderingen werden vanaf maart 1941 nog slechts zieken gerepatrieerd :

3.168 in 1941
5.110 in 1942
2.427 in 1943
1.771 in 1944

hetzij in totaal : 13.476.

Op initiatief van de Secretaris-Generaal van Binnenlandse Zaken, G. Romsée, had op 8 augustus 1941 een speciale repatriëringplaats van 142 in "Oflag IIIA" te Lückenwald verzamelde Vlaamse officieren van het actief kader. Het aantal in gevangenschap overleden Belgische krijgsgevangenen bedraagt 1680. Het aantal geslaagde ontvluchtingen bedraagt 768 nl. :

2 in 1940
128 in 1941
264 in 1942
244 in 1943
130 in 1944

Het totale aantal gefinterneerde Belgische krijgsgevangenen varieerde voortdurend. In chronologische volgorde vermelden wij hier de door diverse bronnen verschaftte cijfers :

- Op 19 november 1940 verklaart Hitler aan Koning Leopold dat er zich in Duitsland 166.000 Belgische krijgsgevangenen bevinden (1).
- Een brief van de Reichswirtschaftsminister dd. 6 januari 1941 aan generaal Von Falkenhausen deelt als volgt de Belgische krijgsgevangenen in : "ongeveer 167.000, waarvan 60.000 nog moeten worden vrijgelaten ; 60.000 die in landbouwbedrijven werkzaam zijn en 40.000 die in de industrie werden ingeschakeld".
- De D. W. G. L. (Dienst der Werkzaamheden van het Gedomobiliseerde leger) telt 123.978 gevangenen op 21 maart 1941.
- Op 28 juni 1941 maakt een Duits dokoment melding van 82.136 Belgische krijgsgevangenen, waaronder 5.459 officieren.
- Het archief van de Beschermmogensheid (VSA) maakt op 16 september 1941 gewag van 80.097 Belgische krijgsgevangenen waaronder 5.303 officieren.

(1) Rapport de la commission d'information instituée par S. M. Léopold III le 14 juillet 1946, (Luxembourg, St. -Paul), 1947, Ann. , p.209.

- De D. W. G. L. verschaft ook nog volgende inlichtingen :

1 september	1942	:	70.907	waaronder	4.094	officieren
15 december	1942	:	69.234	waaronder	4.032	officieren
1 januari	1943	:	69.668	waaronder	4.032	officieren
18 januari	1943	:	69.234	waaronder	4.039	officieren
1 februari	1943	:	68.151	waaronder	4.009	officieren
25 maart	1943	:	68.058	waaronder	4.007	officieren
15 mei	1943	:	68.322			
21 juni	1943	:	67.892			
1 oktober	1943	:	66.546			
25 december	1943	:	65.967			

- In januari 1943 wordt het aantal Belgische krijgsgevangenen nog vergroot met 166 leden van het Franse vreemdelingenlegioen die in Tunesië gevangen werden genomen.
- Een in 1956 in de "Deutscher Soldaten Kalender" gepubliceerde tabel van de krijgsgevangenen in Duitsland vermeldt op 1 augustus 1944 : 64.851 Belgische krijgsgevangenen waaronder 3.994 officieren en 6.603 onderofficieren
- In 1944 (voor de bevrijding van het Belgische grondgebied in 1944), brengen de Duitsers een niet nader bepaald aantal Belgische militairen die in België onder toezicht leefden, over naar het Reich.
- Na de bevrijding werd de repatriëring vanzelfsprekend stopgezet. Het aantal Belgische krijgsgevangenen steeg lichtjes door het feit dat na de landing Belgische troepen opnieuw tegen de Duitsers werden ingezet. Volgens de Duitse balans opgemaakt op 18 januari 1945 waren er 67.591 Belgische krijgsgevangenen waaronder 4.008 officieren (2.310 van het actieve kader en 1.698 Waalse reserveofficieren).
- Volgens het "Rapport" vermeldt het onderzoek dat in november 1944 in verband met de uit Duitsland te repatriëren personen werd verricht 65.000 gevangenen die naar België moeten teruggebracht worden. Deze gegevens schijnen de door de Repatriëring verschaft cijfers te bevestigen volgens welke 51.371 krijgsgevangenen einde mei 1945 en 60.526 einde juni 1945 werden gerepatriëerd.

Bij benadering mag men dus verklaren dat 65.000 Belgische oorlogsvrijwilligers gedurende vijf jaar in Duitsland werden geïnterneerd, indien men rekening houdt met degenen die achteraf nog terugkeerden.

Cdt. o. r. Georges HAUTECLER

3. Belgische studies en werken betreffende België in de tweede wereldoorlog.

In de eerste aflevering van de "Mededelingen" werd de lijst gepubliceerd van buitenlandse verhandelingen betreffende België. Wij poogden op dezelfde wijze een lijst te maken van de werken, die aan onze Belgische uni-

versitaire instellingen doorgevoerd werden of in uitvoering zijn. Te dien einde werd overal een vragenlijst rondgestuurd. Dit heeft tot op heden niet het gewenste resultaat geleverd. Wij zetten onze inspanningen verder en hopen daarover in een volgende aflevering concrete resultaten te kunnen melden.

4. B.R.T. -reeks "Van Bezetting tot Bevrijding".

Sinds enkele maanden zendt de nederlandstalige televisie op zaterdagnamiddag in de uitzending "Volksuniversiteit" een reeks uit onder de titel "Van Bezetting tot Bevrijding". Alhoewel de wetenschappelijke staf van het Centrum niet rechtstreeks betrokken was bij de conceptie en de voorbereiding van deze hoogstbelangwekkende reeks, is de B. R. T. zo vriendelijk telkens het bestaan van het Centrum te melden. De gunstige gevolgen hiervan zijn niet uitgebleven. De invloed van het televisie-medium zorgde er voor dat een substantieel deel van de ingekomen correspondentie een rechtstreeks gevolg is van deze bekendmaking. Op heel wat diverse terreinen hebben we aldus kennis gekregen van getuigenissen en bewaarde documentatie. Het Centrum is voor de mogelijke uitbouw van dit uitstekende contactmiddel verder in voeling met de heer Jerom Verhaeghe, die deze productie leidt.

5. Publikaties van het wetenschappelijk personeel.

José GOTOVITCH

La seconde guerre mondiale en Belgique. Orientation archivistique. In : Revue belge de philologie et d'histoire, t. XLVII, 1969, nr. 2, pp. 510-522.

La Rüstungs-Inspektion Belgien. In : Archives et Bibliothèques de Belgique t. XL, 1969, nrs. 3-4, pp. 436-448.

Herman BALTHAZAR

Voorstelling van het Navorsings- en Studiecentrum voor de Geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog. In : Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, dl. I, nr. 2, pp. 288-289.

Daensisme. In : Belgisch Tijdschrift voor Nieuwste Geschiedenis, dl. I, nr. 2, pp. 279-284.

L E K T U U R N O T A ' S

1. Werner BROCKDORFF, Kollaboration oder Widerstand, München, Verlag Welsermühl, 1968, 4°, ill., ind., 355 p. (0497)^o

Onmiddellijk voelt men aan wat men hier onder ogen krijgt : nadenkend (?) over het begrip collaboratie vindt de auteur daarvan het meest volmaakte voorbeeld in het voortbestaan van het joodse volk, voortbestaan dat slechts te danken is aan de samenwerking van de joden met de bevolkingen, die hen onthaalden.

Zo botsen wij dan, heel natuurlijk, op het antisemitisme in dit werk dat opgedragen is aan collaborateurs van het nazisme in het bezette Europa. Aan dergelijke literatuur zou men geen belang hechten, ware het niet dat dit werk opgedirkt is met wetenschappelijk klatergoud, dat een illusie zou kunnen scheppen, en het ook doet, en argumenten naar voor brengt ten voordele van die tendens, die in de verdrukker het slachtoffer ziet en omgekeerd. De twintig bladzijden gewijd aan België geven een duidelijk voorbeeld van het lyrico-tragische vervolgverhaal, dat dit werk eigenlijk is.

Brockdorff leert zijn lezers, naast andere enormiteiten, dat de Vlamingen de groot-bourgondische idee toegedaan waren, en het einde der monarchie eisten, dat de regering te Londen een haatcampagne ontketende tegen Leopold III en dat deze laatste zich reeds in mei 1940 naar Berchtesgaden begaf !

Het Belgisch gerecht zal wel treurig gestemd zijn bij de revelatie dat 500 rexisten zich ongestraft konden verschuilen in een Waalse mijn tot in januari 1945, om dan veilig en wel naar het buitenland te ontsnappen. Om toch maar de ondertoon van een "Buch des Grauens" eer aan te doen, vermeldt de auteur dat 57.000 personen veroordeeld werden tot straffen van meer dan 20 jaar, terwijl in totaal 53.000 personen tijdens de repressie werden veroordeeld ! Hij mist werkelijk de grote kans, wanneer, in plaats van de reële 1.202 terdoodveroordelingen, hij er slechts 238 aanhaalt.

Genoeg gelachen nu, want dergelijke geestigheden zijn hier niet op hun plaats. Dergelijke literatuur is schadelijk uit een dubbel gezichtspunt : zij maakt deel uit van die politieke tendens die de collaboratie wil ophemelen, maar terzelfdertijd berokkent zij grote hinder aan de noodzakelijke en delicate studie van de collaboratie en haar bestraffing na de oorlog, studie waartoe de werken van Robert Aron indien niet het volmaakte voorbeeld, dan toch de te volgen weg tonen.

^o Voortaan duiden wij hier tussen haakjes het volgnummer aan, dat het besproken werk draagt in de bibliotheek van het Centrum.

Daarom moet men het pseudo-wetenschappelijk en gedocumenteerd masker van dergelijke werken verscheuren, zolang het kan.

(Vertaling uit het Frans)

J. G.

2. Jean-Léon CHARLES, Les forces armées belges au cours de la deuxième guerre mondiale 1940-1945, Bruxelles, La Renaissance du Livre, 1970, 12°, cart., bibl., 115 p. (Collection "Notre Passé") (B0199).

In een klein boekdeel van iets meer dan honderd bladzijden, maakt professor Jean-Léon CHARLES de inventaris op van de rol, die de Belgische strijdkrachten in de tweede wereldoorlog hebben gespeeld. De auteur, die doceert aan de Koninklijke Militaire School, kan uit goede bronnen putten. De bedoeling is bescheiden. Eerder dan een synthese is het een beknopt exposé van de oorlogsfeiten waarbij geregelde Belgische strijdkrachten actief waren. Het résumé is duidelijk en vlot leesbaar. Om het groot publiek te bereiken wordt een technische terminologie vermeden. Het plan is eenvoudig en logisch.

De inleiding herinnert aan de Belgische militaire politiek tussen beide wereldoorlogen. Daarna komt de mobilisatieperiode, die men nu beter kent onder de naam van "drôle de guerre". De achttiendaagse veldtocht krijgt een twintigtal bladzijden. Het vervolg wordt, voor zover dit mogelijk is, kronologisch behandeld. Geen enkele fase ontbreekt, vanaf de sombere dagen van een Belgisch leger in krijgsgevangenschap tot de Belgische Militaire Missie bij de SHAEF via de Belgische strijdkrachten in Engeland, de Kongolese weermacht en de Bevrijding. Ook de koopvaardij wordt niet vergeten en krijgt recht op een bladzijde. Zij heeft een zware tol betaald aan de overwinning. Na die grote thema's komen een reeks cijfers, die de verliezen aanduiden. Zij zijn sprekend, maar of ze allen even juist zijn is een andere zaak. Dit moet echter niet noodzakelijk op de rug van de auteur geschoven worden. Voor mei en juni 1940 telt hij 5.481 militairen, die sneuvelden op het veld van eer. Dezelfde bron, die wij 6 maanden na professor CHARLES hebben geconsulteerd, gaf ons 6.200 doden, dit is 11,31 % meer. Daar mag dus wel even bij stilgestaan worden. Het voorbeeld leert welke inspanning nog moet geleverd worden. Dat men dertig jaar na de gebeurtenissen nog maar zo ver staat geeft wel wat te denken. Het werk van professor CHARLES komt dus op het goede ogenblik. Zonder een eruditiewerk te zijn, toont het de materialen aan, die bewerkt moeten worden. Elk hoofdstuk, elke rubriek verdient als onderzoeksthema aangepakt te worden. Het is te hopen dat zulk plan een hernieuwing van de studies in militaire geschiedenis in ons land inspireert. Voor het grote publiek ligt de verdienste van dit boek op een ander vlak. Het is een eersteeling in zijn soort en het vult een leemte aan. Zonder twijfel blijft er nog heel wat onbesproken en misschien was het beter geweest om daar dadelijk meer op in te gaan. De auteur is er zich van bewust: "Wij moesten een voldoende verheven niveau bereiken opdat de krachtlijnen naar voor zouden komen", schrijft hij. Dit belet niet dat de bekommerning van professor CHARLES om alles te behandelen klaarblijkelijk is.

Op het einde geeft hij nog een bijlage over de samenstelling van het Belgisch Leger op 10 mei 1940. De lezer ontdekt er hoezeer de infanteriedivisies van de tweede reserve minder goed bewapend waren dan de andere divisies. Het was een doorwegende factor voor de operaties en het was goed er aan te herinneren. Ook deed de auteur er goed aan zijn boek te sluiten met een bibliografische oriëntatie. Men vindt er de belangrijkste werken, maar het mag toch betreurd worden dat een te rommelige voorstelling de duidelijkheid schaadt. Een niet ingewijd lezer zou aan generaal Emile WANTY het auteurschap kunnen toekennen van een werk over "Les relations militaires franco-belges de mars 1936 au 10 mai 1940", en ook niet begrijpen dat "Travaux d'un colloque d'historiens belges et français" de ondertitel is van het zelfde werk en niet de titel van een andere studie. De vermelding van de uitgever zou in de referenties moeten opgenomen worden. Dit kan dikwijls van nut zijn. Het zijn evenwel maar detailopmerkingen. In zijn bestaande vorm betekent het werk van professor CHARLES een gemakkelijk consulteerbaar handwerk en het zal aldus goede diensten leveren.

(Vertaling uit het Frans)

J. V.

3. H. J. ELIAS, 25 jaar Vlaamse Beweging :

III : De Verovering van de grote Taalwetten en het groeiend radikalisme in Vlaanderen - December 1928 - mei 1936.

Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1969, 8°, 212 p.

IV : De Vlaamse Beweging in de Krisis van het Regime mei 1936 - september 1939.

Antwerpen, De Nederlandsche Boekhandel, 1969, 8°, bibl., ind., 268 p. (B0006).

Het is met een veel meer dan gewone aandacht dat de twee laatste delen van H. Elias' studie over de Vlaamse Beweging zijn onthaald geworden. Primo en in het algemeen slaan deze werken op een zeer beslissende periode van onze hedendaagse geschiedenis ; secundo en in het bijzonder is de auteur tegelijkertijd hoofdrolspeler geweest in het gebeuren dat hij beschrijft. Het is duidelijk dat Elias daarbij gepoogd heeft de historicus voorrang te geven op de memoireschrijver. Elias is een vakkundig en intelligent man : zijn zin voor synthese en voor kritische nauwgezetheid laat geen twijfel. Of het echter überhaupt mogelijk is zich aldus te distantiëren van een reeks historische gebeurtenissen, waar men zelf een richtinggevende plaats innam, is een andere en primordiale vraag. Elias heeft ook gezocht een ongemeen rijke informatie te verwerken in een serene en weloverwogen stijl. Daar is hij grotendeels in geslaagd, maar of zulke sereniteit op zich zelf voldoende algemene waarde aan de synthese geeft is een tweede vraag. Het is echter zo dat degelijke, wetenschappelijk hanteerbare literatuur over het Belgische politieke leven tussen beide wereldoorlogen vooralsnog schaars is. De werken van de Zweed Højer en van de Nederlander Willemsen zijn amper omringd door enkele recente monografieën van eigen bodem.

De studies van Elias zijn dus hoogst welkom, onafgezien van de vragen, die ze opwerpen en van de leemten, die ze vertonen.

Deze vragen en leemten wortelen ten dele reeds in de tonaliteit van zijn voorgaande en monumentale werk over de geschiedenis van de Vlaamse Gedachte. Daar stak al in de titel het "Ideëngeschiedtliche" facet van Elias' visie. Het vervolg daarop wil concreter de geschiedenis van de Vlaamse Beweging geven. Het valt daarbij onmiddellijk op hoe weinig wordt uitgegaan van sociaal-economische structuren, die een politieke mentaliteit hielpen vormen. Het valt nog meer op hoe de Vlaamse Beweging eng gezien wordt naar de ontwikkeling toe van een politiek Vlaams-Nationalisme. In deel III, onder de titel "Hoog Getij van het Vlaamse Belgicisme" worden nog geen dertig bladzijden besteed aan de toch uiterst belangwekkende fase van de vernederlandsing van de Gentse universiteit en van de grote taalwetten, die tot stand kwamen in het begin van de dertiger jaren. De vlaamsgezinde echo's en stellingen in andere partijen en groepen dan de radicaal Vlaams-Nationalistische worden weliswaar hier en daar trouw vermeld in het relaas, maar de indruk overheerst dat daar de Vlaamse Beweging van weinig tel en overtuigingskracht zou geweest zijn. Evenmin ontsnapt de auteur in deze zin aan een soort verdachtmakingen, waar vooral de figuur van Frans Van Cauwelaert het vele keren moet ontgelden. Het is misschien begrijpelijk dat de getuige Elias met enig onbegrip de op dit punt nogal eens dubbelzinnige houding van Vlaamse katholieke politici benadert. Zelden of nooit nochtans zoekt hij elders de mogelijke positieve motiveringen voor het feit dat men in katholieke politieke middens laveerde tussen een flirt met een nationalistische gezindheid en de band met andere sociaal-politieke scheidingslijnen. Zulks komt ook goed tot uiting (of juist niet !) bij zijn beschouwingen over de mislukte Vlaamse concentratiepolitiek en het broze akkoord K. V. V. - V. N. V. in 1936 (dl. IV, pp. 12-18 en 36-49).

De tientallen figuren en organisaties, die in zijn werk voorkomen worden hoofdzakelijk geïntroduceerd via teksten, die in brochures, kongresverslagen of krantenartikels verschenen. Dit is een geldige methode en de typeringskeuze is daarenboven meestal in een uitstekend synthetisch verband gebracht, maar de lezer mist niettemin de kans om sociologisch en levensbeschouwelijk deze figuren en organisaties beter te leren kennen. Voor die "Who's who ? - verklaring hadden we juist erg op Elias gerekend. In feite geeft hij slechts een drietal biografische schetsen van enige diepte en omvang : het gaat over de drie hoofdfiguren Joris Van Severen, Léon Degrelle en Staf De Clercq (dl. III, resp. pp. 95-100, 143-148 en 163-167). Elias bewijst er zijn kunde in de materie waar hij het heeft over Van Severen, de gecultiveerde en rijke notariszoon, die vanuit zijn ganse wezen vijandig stond tegenover elke vorm van Vlaamse dorperigheid en wiens mystificerend traditionalisme hem voerde tot een schier paranofde politieke gedachten-gang ; over Degrelle, de knappe agitator zonder vast omlijnende doctrine, de ongeduldige en roekeloze fantast, le beau Léon, die koketteerde met de gevoelsstromingen van de massa ; over De Clercq tenslotte, de lokaal-gebonden zoon van een dorpsonderwijzer uit het pajottenland, de besliste en zich zelf gevende leider zonder veel belangstelling voor theoretische discussies over staatsvormen en programma's. Dergelijke toetsen werken verhelderend, ook of ondanks hun felheid en engagement.

Men verwacht des te meer zulke uitweidingen, omdat op vele andere punten het betoog lijdt onder bovengenoemde, beperkende visies. In verschillende paragrafen, vooral in deel IV, probeert Elias concreet en zonder pretentie te bewijzen dat hij, van bij de aanvang in zijn politieke loopbaan, voorstander was van een anti-autoritaire visie en van een politiek streven dat genendele aanleunde bij Hitler of Mussolini. Het zij zo, maar dan valt het toch op hoe de auteur slechts oog had (en heeft) voor bepaalde externe en politieke verschijningsvormen van het crisisfenomeen in het regime. Waar hij het heeft over de verkiezingen van 27. 11. 1932 en de regering-de Brocqueville stoffeert hij zijn betoog over de economische crisis uitsluitend met enkele gegevens, geput uit één artikel van F. Baudhuin (dl. III, pp. 109-110). Hij geeft drie, vier cijfers en verontschuldigt zich reeds niet te willen vervallen in statistieken. Wanneer hij wil aantonen hoe men bij de eerste programmapunten van het nieuw opgericht V.N.V. zekere rechts-autoritaire tendenzen wou tegenwerken, noteert hij: "Er konden in dat opzicht geen bezwaren bestaan tegen de formulering van de sociaal-economische programmapunten, des te meer, dat ze zeer algemeen gehouden werden" (dl. III, p. 160). Daar zit het wel: de vaagheid over het sociaal-ekonomische krachten spel bepaalde en beperkte in grote mate de uitwegen van het politieke denken.

Dit tekent o. i. ten gronde het werk van Elias en dit zonder tenslotte afbreuk te doen aan de zeer vele kwaliteiten, die het telt. Vele wezenlijke tegenstellingen geraken er door in een verdraaid perspectief. Wij denken hier bij vb. aan de wijze waarop hij polemische stellingen en dissidenties in het Vlaamse kamp ontleedt. Zulks kan geïllustreerd worden in zijn motiveringen over het debat rond het federaal statuut (plan-H. Vos, 1931) en over de stellingen van Leo Picard dienaangaande (dl. III, pp. 85-92). Nadien is dit nog duidelijker in de redenen, die Elias aangeeft voor de overgang van Vos uit het Vlaams-Nationalisme naar het socialisme. Daar wordt niet ingegaan op de onverzoenbaarheid van bepaalde maatschappelijke opties, die veel dieper gaan dan een bepaalde houding tegenover de Vlaamse problematiek. Nogmaals valt zulks op in vele passages van het werk waar gesuggereerd wordt hoe dicht men op een bepaald ogenblik zou gestaan hebben bij de nieuwe stellingen van H. De Man (cf. dl. IV, p. 42, waar eventjes, zonder verdere verklaring, gezegd wordt dat Staf De Clercq naar aansluiting in de richting van H. De Man zou gezocht hebben). Dit "accaparereren" van De Man is wel een typisch en verder te ontleden verschijnsel. Het valt o. m. ook op in recente artikels van V. Leemans.

De discussie op dit punt kan dus ver gaan. Er mag dan inmiddels niet vergeten worden dat de twee hier besproken werken een ruime belangstelling verdienen. Zij dragen in aanzienlijke mate bij tot het verkrijgen van een beter inzicht in een gepassioneerde tijd, die diep heeft ingevreten op de vorming van een nu nog actieve mensengeneratie.

H. B.

4. ^{Pater} Pater J. A. NUYENS, Pater L. J. Callewaert. . Met woord en daad in liefde, Mortsel, Oranje, 1969, 8° ann., bibl., facs., ill., ind., 288 p. (B 0124).

In het Vlaams-nationalisme, en breder gezien ook in het geheel der Vlaamse beweging, hebbentalrijke lagere geestelijken, vanaf Gezelle via Verriest, een belangrijke rol gespeeld. Wanneer men het Vlaams-Nationalisme als historisch verschijnsel bestudeert (1), komt men steeds weer dezelfde namen tegen : de onlangs overleden pater Stracke sj., die met "Arm Vlaanderen" het schrijnende beeldschetste van de kulturele armoede en de morele ellende van de Vlaamse volksmens omstreeks de eeuwwisseling ; Verschaeve, die een diepgaande invloed uitoefende op de clandestiene IJzerbeweging en tijdens WO II behoorde tot de meest-extremen van de progermaanse collaboratie ; de priesters R. De smet, O. Spruytte, J. Beernaerts, Dom Modest Van Assche enz...

In diezelfde reeks hoort ook het "geweten van Vlaanderen" zoals Pater Callewaert dikwijls genoemd werd. Aan deze figuur wijdde zijn ordebroeder J. A. Nuyens met veel simpatie een biografie. Daarin zien we de jonge Callewaert voor het eerst kennis maken met de Vlaamse beweging in het klein seminarie te Roeselare, waar de studentenondergrondse van Rodenbach voortleefde in latent of openlijk konflikt met de officiële franstalige structuur. In 1905, in zijn keuze beïnvloed door de figuur van Lacordaire, trad hij in bij de dominikanen. Zijn opleiding gebeurde grotendeels te Leuven en van die tijd dateren zijn kontakten met de studentenbeweging, die hij zijn hele leven zal blijven beïnvloeden, via de St.-Thomasgenootschappen. Tijdens WO I maakt Callewaert zich verdienstelijk met apostolaat onder de Belgische vluchtelingen in Engeland. Daar ontstaan dan konflikten met de Belgische overheid (en censuur) voor zijn artikels in De Stem uit België, alhoewel hij in 1915, samen met Emile Vandervelde, het woord voerde te Manchester, om het Belgisch standpunt aan de Engelse bevolking bekend te maken.

Dit deel van zijn leven speelde zich af tegen de achtergrond van de strijd voor de vervlaamsing van het Onderwijs, en vooral voor een Nederlandse universiteit. Hier krijgen we een eerste karaktertrek van die lagere geestelijkheid : zij kan zich dikwijls slechts moeilijk, soms ook helemaal niet, neerleggen bij de politieke stellingnamen van het episcopaat. Woorden als "Une Université flamande ? Jamais !" van kardinaal Mercier worden heftig aangevallen. Zo schreef Callewaert bij de dood van

(1) Zo in A. W. WILLEMSSEN, Het Vlaams-Nationalisme. De Geschiedenis van de jaren 1914-1940, Utrecht, Ambo, 1958 (herziene uitgave 1969), 8°, bibl., ind., 501 p. (waar, integenstelling met wat Nuyens zegt, Callewaert wel behandeld wordt).

Zie tevens het in dit nummer van Mededelingen besproken "25 jaar Vlaamse Beweging" van H. J. Elias.

de kardinaal in het Tijdschrift Onze Jeugd van 1926 (2) een In Memoriam, waarin hij de uitzonderlijke verdiensten van de kerkvorst onderlijnde, maar het spijtig vond dat de kardinaal te veel een politiek figuur geworden was. Die afkeuring, in navolging van Lacordaire, aldus Nuyens, van elke inmenging van het kerkelijk apparaat op het zuiver politieke terrein, acht Callewaert ook toepasselijk op zich zelf; in 1936 wijst hij het aanbod, ge-coöpteerd VNV-senator te worden, af. (3)

Nuyens toont goed de eenheid van katolicisme en flamingantisme aan bij Callewaert. Voor hem was AVV-VVK werkelijk een bindend programma (4). Toch sloot dit niet uit dat hij begrijpend stond tegenover andersdenkenden, zoals blijkt uit zijn reactie, in De Standaard (1940) op Gerard Walschaps breuk met de kerk.

Wat ons hier dan bijzonder interesseert is de houding van Callewaert tijdens de oorlog. Nuyens tracht hier de vaakgehoorde beschuldiging van de verantwoordelijkheid van Callewaert voor de Vlaamse Collaboratie te ontkrachten. Allereerst merkt de auteur op dat Callewaert niet in de ban geraakte van de Germaanse mystiek (zoals Verschaeve bvb. het wel deed). Daarvoor verwijst hij naar Callewaerts vastenpredikatie van 1939 Moderne dwalingen: kommunisme, nationaalsocialisme, enz ... (waaruit een belangrijke karakteristiek van het katolicisme van die jaren doorschijnt: de afkeer van, de angst voor het "bolsjevisme". Waaraan voor een groot deel toegeschreven kan worden dat een aantal katholieken dienst namen bij Wehrmacht of Waffen-SS voor de "Europese kruistocht tegen het bolsjevisme"). Callewaert zag dat verschijnsel met de dood in het hart, zoals blijkt uit zijn oorlogsdagboek (5). Ook wordt verwezen naar de voordrachtenreeks voor het Gentse St. -Thomasgenootschap tijdens het academisch jaar 1942-1943 over Rosenbergs Der Mythos des Zwanzigsten Jahrhunderts, waarin Callewaert de ras- en bloedtheorie vanuit godsdienstig en zedelijk standpunt weerlegde. Als enig openbaar optreden wordt

(2) Een spijtig tekortkoming in dit werk: het ontbreken van voldoende referenties maakt het de lezer moeilijk de beweringen van de auteur te controleren.

(3) Callewaert vond dat geen priesterwerk. Wat dan weer niet uitsloot dat hij een belangrijke rol speelde in het politieke leven. Zo leert Nuyens ons dat in 1936 Degrelle, de Grunne, Paul De Mont en Hilaire Gravez met Callewaert van gedachten wisselden over een eventueel akkoord Rex-VNV.

(4) Programma dat hij bondig verwoordde in de opdracht Flandriam carissimam patriam nostram, restaurare in Xristo, in een exemplaar van Vlaanderens hulde aan Pater Callewaert. Gedenkboek van 1936.

(5) Uit dit Oorlogsdagboek, en ook uit andere ongepubliceerde nota's van Callewaert, heeft Nuyens overvloedig geput. Het zou zeer interessant zijn moest dit oorlogsdagboek uitgegeven worden.

zijn aanwezigheid vermeld op de begraafenis van Staf De Clercq, waarvoor Callewaert een diepe bewondering en sympathie had (6). Callewaert zelf, aldus de auteur, kreeg last met de Duitse censuur, En Vlaanderen voor Christus werd in 1943 in beslag genomen en Op de Uitkijk kwam op de index. Uit zijn oorlogsdagboek blijkt ook dat Callewaert met de evolutie van het VNV en dito-organisaties helemaal niet ingenomen was.

Dit laatste komt dan tot uiting in zijn ophefmakende Brief aan Dr. Elias, leider der Eenheidsbeweging en aan de Hoge Raad van Leiding, van 3 april 1943 (7), waarin Callewaert het politieke gesjacher van het VNV in het ding naar de gunst van de bezettende macht aan de kaak stelt. De brief werd buiten medeweten van Callewaert verspreid en maakte grote indruk (8). Kenschetsend echter voor de groei die een bepaalde Vlaams-katolieke mentaliteit had doorgemaakt in autoritaire zin, is het einde van zijn brief: "Ook ben ik verdediger van de nieuwe orde maar tot de orde behoort natuurnoodzakelijk de erkenning van de Nederlanden en dus van Vlaanderen". Diezelfde mentaliteit blijkt ook uit het in 1943, op verzoek van een komitee voor de rehabilitatie van Leopold III opgesteld verslag aan de koning (9). Als meest frappante uitspraken vinden we er het handhaven van de door de Duitsers ingestelde censuur, de instelling van een autoritair regime, het erkennen van de katolieke beginselen en het volgen van de pauselijke richtlijnen als basis voor de algemene politiek, naast nu algemeen aanvaarde principes als kultuurautonomie, afwijzen van klerikalisme en gelijkstelling van het onderwijs.

Uit het geen biograaf Nuyens vertelt over de opvattingen van Pater Callewaert, worden we verondersteld te aanvaarden dat Callewaert een antiklerikale houding aannam. Wanneer we onder antiklerikaal verstaan dat hij inging tegen de identifikatie katoliek-katolieke partij heeft de auteur onbetwistbaar gelijk. Callewaert vond dat de kerk zich niet met politiek moest inlaten. Maar is het geen Callewaert in plaats van dat klerikalisme gebonden aan de eenheid België-Belgisch kerkelijk apparaat-katolieke partij, wou zien ook niet een klerikalisme? Is de identifikatie Vlaanderen-Christus ook niet een politieke optie, die eigenlijk buiten het zuiver godsdienstig ligt? Hier had Pater Nuyens de aanleiding om een interessante bijdrage te leveren over klerikalisme en antiklerikalisme in de katolieke Vlaamse beweging. Het is jammer dat hij het niet deed.

(6) In tegenstelling met de lage dunk die Callewaert over Van Severen had, (zie p. 170).

(7) Deze brief wordt door Pater Nuyens eerder bondig behandeld, samen met het Verslag aan de koning op pp. 175-183. Wij hadden er graag heel wat meer over geweten. De tekst van de brief wordt in extenso weergegeven op pp. 238-244.

(8) Cfr. Herman TODTS, Hoop en wanhoop der Vlaamsgezinden, Leuven, Davidsfonds, 1961, p. 31, "... het (de brief) klinkt als een verlossende boodschap te midden de heersende verwarring".

(9) In extenso gepubliceerd op pp. 245-256, gedateerd op 15 augustus 1943.

Nog enkele bedenkingen nu naar aanleiding van de Brief van april 1943 : Had Callewaert deze brief niet vroeger moeten schrijven ? Had hij het gezag, dat hij onbetwistbaar bezat, niet meer in de weegschaal moeten werpen ? Is zijn langdurig stilzwijgen niet uitgelegd geworden als een goedkeuring van de collaboratie ? Deze vragen roepen het ganse probleem van de verantwoordelijkheid op, die door vooraanstaanden in moeilijke omstandigheden moet genomen worden.

Bij de bevrijding, gaat Nuyens verder, wordt Callewaert een tijdlang ongemoeid gelaten, tot hij op 20 april 1945 wordt aangehouden. Zijn proces maakte grote indruk en zijn slotpleidooi werd de geloofsbelijdenis van zijn flamingantisme (10). Callewaert blijft tot 1948 gevangen (11), waarna hij tot 1950 in Italië woont. Terug in België nam hij vrij spoedig zijn plaats weer in in het openbare leven, om in 1964 te sterven, na nog in 1956 en 1962 het voorwerp geweest te zijn van grootse vieringen.

Konklusie na de lektuur van dit werk : de auteur is er in geslaagd grotendeels te ontsnappen aan de wolfijzers van het biografische genre. Het is geen hagiografie van Callewaert geworden. Met de geschetste achtergronden krijgen we een uitstekend beeld van die gedachtenstroming in de Vlaamse Beweging, die Vlaanderen boven alles stelde. Wanneer we het gebeuren tijdens WO II in ons land willen begrijpen, moeten we rekening houden met die gedachtenstroming, met de frustraties van activisme en frontbeweging, die uiteindelijk leidden tot "Voor 't Belgikske, nikske", met alle gevolgen vandie.

Het is een verzorgde uitgave geworden, met gedgekozen illustraties, zeer interessante bijlagen, en in bibliografie de indrukwekkende lijst publicaties van Pater Callewaert zelf. Spijtig dat de bibliografie over Callewaert zo beknopt gehouden is. We vinden er zelfs geen spoor in van Pater Stratmanns In der Verbannung, dat de auteur nochtans op p. 116 vermeldt.

We zagen weliswaar hier en daar, zoals we reeds hoger opmerkten, graag wat meer gegevens uitgewerkt, maar we leggen misschien beroepshalve, teveel nadruk op wat ons interesseert en vergeten dan dat het de bedoeling was de figuur van Callewaert te leren kennen. Wel hadden, dat is dan een technisch aspect, de voetnoten van meer referenties voorzien moeten zijn. Storend voor ons taalgevoel is het gebruik van Hogeschool in de plaats van Universiteit. Nog andere spijkers op laag water gezocht : op p. 215 lezen we dat Callewaert De Kroning van een koningin schreef op 1 juni 1933, ter gelegenheid van Elisabeth II's kroning ; op p. 226 maken we kennis met de romantische dichter la Martine. Maar dat zijn dan werkelijk detailfoutjes die de lektuur van dit leerrijke werk niet kunnen hinderen.

W.M.

(10) In extenso gepubliceerd op pp. 257-261.

(11) In die kontekst doet de waarschuwing voor een tweede "activistenjacht" in het reeds hoger vermelde Verslag met de zin "zonder dat daarom hij die wezenlijk met de Duitsers heulde om België en Vlaanderen te verraden ongestraft blijft" eerder ironisch aan.

5. Daniël RYELANDT, Chasseurs ardennais dans le maquis. La vie et l'action d'un groupe de l'A.S. 43-44. Vieux Virton, "La Dryade", 1969, 8°, Cart., 154 p. (BO181).

Op aandringen van enkele vrienden, waaronder vooral professor Henri Bernard, en ter gelegenheid van een opflakkerende belangstellings-sfeer rond de herdenkingsplechtigheden in september voor de XXVe verjaring van de Bevrijding, heeft baron Daniël Ryelandt een aantal verspreide geschriften - uitgegeven en onuitgegeven - in één deel gebundeld. Allen bijna handelen over het leven en de strijd van een groep van het Geheim Leger, die in 1943-1944 opereerde in de streek van de Beneden-Semois.

Verschillende dagbladen onderlijnden reeds de literaire en historische kwaliteiten van dit werk. Delof is verdiend. Baron Ryelandt heeft een vlotte en aangename pen, zodanig zelfs dat men amper merkt dat dit boek niet in één trek werdgeschreven. Ook vindt men er een zeldzame nederigheid. Bijna nergens merkt men dat de verteller ook de leider was van de groep waarvan het avontuurlijke leven in de ardeense wouden in herinnering wordt gebracht.

Het is alsof hij in de reconstructie van de feiten dezelfde rustig-gemoed behoudt als destijds tegenover de vijand. Hij zoekt niet te verfraaien, en zulks dient de geschiedenis. Het mag zo zijn dat het Verzet een spontane reactie was van de bevolking tegen de bezetter, het blijft niet minder waar dat er tijd nodig was vooraleer het Verzet vorm kreeg en een actiedoctrine op punt kon stellen. En doctrine zou men dan beter in het meervoud plaatsen. Het collectief verschijnsel "Verzet" heeft vele vormen aangenomen. Hier gaat het om een groep van het Geheim Leger en de studie van baron Ryelandt is vanzelfsprekend een bijdrage tot de geschiedenis van deze verzetsgroepering.

In dit opzicht zou men geneigd zijn het eerste hoofdstuk, dat in 1947 werd geschreven, integraal over te nemen. Men vindt er ter zake overvloedige ophelderingen. Als voorbeeld van de geestesgesteldheid, die heerste op het ogenblik van de nederlaag, zou men het bevel kunnen citeren dat op 21 juni 1940 werd doorgegeven door het kabinet van Landsverdediging dat zich toen in Frankrijk had teruggetrokken. "Formeel bevel aan alle Belgische troepen om zich voortaan te houden van elke vijandelijke daad ten aanzien van de Duitsers; de regering verzet zich tegen de inschepping van elk lid van het Belgisch Leger en van elk stuk materiaal; elk officier dient bij zijn troep te blijven en de demobilisatie af te wachten" (p. 13). Dit was vier dagen nadat maarschalk Pétain zijn intentie had te kennen gegeven om met de Duitsers naar een akkoord te zoeken. De situatie scheen dus hopeloos te zijn. In september 1940 kon men nog van geen verbetering in deze geestesgesteldheid spreken. Enkele krijgsgevangen officieren in Duitsland pogen de Duitsers er van te overtuigen dat ze helemaal geen gevaarlijke mensen zijn en dat ze dus zonder bezwaar kunnen vrijgelaten worden (p. 15).

Dit is zonder twijfel een extreem geval, maar het zal nochtans geen unicum geweest zijn. Het herstel begint zich pas vanaf oktober af te tekenen en in november wordt het duidelijk. De krijgsgevangenen in Duitsland reageren zoals de bevolking in België. Het succes van de Engelsen en van de Grieken draagt daar veel toe bij. Het harder wordende bezettingsregime zorgt voor de rest. Van dit bewustzijn naar een waarachtig gewapend Verzet is er echter nog een lange weg. "Inderdaad werden van in de zomer 1940 militaire of paramilitaire groeperingen opgericht. Sommigen hadden niet veel meer dan de naam. Het waren vooral regimentsverboderingen waar men vier jaar later goedgezinde effectieven vond om gewapende troepen her in te richten. Velen dachten vooral aan het behoud van de orde in de periode, die onmiddellijk zou volgen op de wapenstilstand. Het was een veel verspreide voorstelling in die dagen dat een wapenstilstand de oorlog ten einde zou brengen zonder dat er strijd werd geleverd. De Duitsers zouden zich dan terug trekken en men zou in het land over geen troepen meer beschikken. Op zulk ogenblik zou men dus moeten klaar staan voor het behoud van de orde" (p. 19).

Baron Ryelandt onderlijnt dat men zich toen moeilijk kon voorstellen hoe een gewapende groep het in de illegaliteit zou opnemen tegen de Duitsers. "In een nota aan de regering, waarvan ik de minuut terug vind en die moet dateren uit eind 1941, zette ik voorop dat er geen reden was om deze groepen materieel te steunen, gezien hun actie zonder reël nut was". Hij voegt er aan toe : "Waarom zou ik beschaamd zijn dit te zeggen ? Ik zag zelfs niet in dat ooit de voorwaarden zouden rijpen waardoor zulke actie mogelijk en nuttig zou worden". (p. 19).

Toch kwamen die voorwaarden er en de auteur nam dan de leiding op zich van één der meest actieve maquis-groepen. Men moet maar zijn getuigenis lezen om deze evolutie te kunnen volgen.

Het is niet omdat wij de meeste citaten uit het begin van het boek hebben gehaald dat de rest minder aantrekkelijk zou zijn. Tot op het einde wordt de belangstelling gaande gehouden. Definitief werd de groep van Orchimont geconstitueerd en van een leiding voorzien in oktober 1943. De sabotages begonnen op 21 juni 1944. "Volgens een ontvangen bevel, begon de groep half juli aan de zuivering van zijn grondgebied om de veiligheid van de groep te verzekeren. Een tiental rexisten, verklikkers en politie-indicateurs werden op de weg gedood of gefusilleerd" (p. 35). In augustus vermenigvuldigden zich de ontmoetingen met de vijand. Op 16 augustus werd de groep aangevuld door een detachement Belgische parachutisten S. A. S. onder leiding van kapitein Renkin. Op het plateau tussen Vresse en Membre werden op 30 augustus wapens geparacheerd. Op 1 september begon de guerilla en op 5 september kwamen de Amerikanen aan. Twee dagen werd gevochten aan de zijde van de 102th Cavalry. De streek was bevrijd.

Het Verzet had zijn deel in dit succes. Zoals nochtans de Britse majoor Fraser van de zending "Brutus" rapporteerde, zou het rendement

hoger zijn geweest indien de groep beter geruggesteund, beter gewapend en beter opgeleid was geweest. Maar dit is een andere geschiedenis.

(Vertaling uit het Frans)

J. V.

6. Paul SCARCERIAUX, La marine marchande belge au cours de la guerre 1939-1945, la flotte, ses pertes, ses hauts faits, in Neptunus, nr.6, Oostende, 1969, pp. 52-71, ill.

Reeds in de titel zit een gans programma en de auteur heeft de verdienste het te hebben uitgevoerd. Paul Scarcériaux, die voorzitter is van de "Belgian nautical Research Association", beschikt over een preciese, gevarieerde en overvloedige documentatie. De liefhebbers van cijfers krijgen er het volle pond. Het aantal schepen, hun tonnemaat, hun ouderdom, de verliezen, de aanwervingen, alles staat in cijfers uitgedrukt.

Op 3 september 1939 telde de Belgische koopvaardijvloot 94 schepen ; slechts 35 onder hen bleven na vijf jaar over. Van de 41 schepen die tijdens de oorlog verworven werden, waren er na de oorlog nog 22 in dienst. In totaal gingen 77 schepen verloren. Zo heeft de Compagnie Maritime Belge, 23 schepen op 31 verloren, dit is 74,2 % van haar vloot. De oorlog kostte het leven van 885 zeelieden.

In zijn verhaal over de activiteiten van de Belgische koopvaardij tijdens de tweede wereldoorlog, werkt Paul Scarcériaux met tabellen waarin alle denkbare inlichtingen opgenomen zijn betreffende de uitgescheidde schepen : de naam van het schip en van de kapitein, diens nationaliteit, de datum van het verlies met opgave van uur, plaats en omstandigheden. Elders wordt uitgeweid over het lot van de U-boten, die onze boten kelderden. Tenslotte leert men wat er van de bevelhebbers van deze U-boten geworden is.

Kortom het is een bron, die men moet consulteren van zodra men zich interesseert aan het lot van onze mensen op zee tijdens de oorlog.

(Vertaling uit het Frans)

J. V.

7. Tilly SPIEGEL, Oesterreicher in der belgischen und französischen Résistance, Wien, Europa Verlag, 1969, 8°, ill., ind., 80 p. (Monographien zur Zeitgeschichte, Schriftenreihe des Dokumentationsarchiv des österreichischen Widerstandes). (1517).

In de rangen van het Europese Verzet vochten talrijke burgers van landen, die als eersten onder naziheerschappij waren gevallen. Na de Duitsers waren er de Oostenrijkers, die door Hitler niet alleen van vrij-

heid beroofd werden, maar daarenboven ook nog hun nationaliteit verloren (1).

Mevrouw Tilly Spiegel, die zelf tijdens de oorlog de illegale verbindingen verzekerde tussen Brussel en Parijs, heeft een monografie gewijd aan de actie van deze verzetsmensen in België en in Frankrijk. Laten we meteen onderlijnen hoe moeilijk zulke onderneming is en hoeveel moed en geduld men aan de dag moet leggen om ze tot een goed einde te brengen.

De dubbele anonimiteit van een opgedrongen nationaliteit en van een strijd die men midden in vijandelijk gebied moest leveren, gold voor deze buitenlanders ook ten aanzien van hun Belgische en Franse strijdmakkers. Het werk draagt er de sporen van dat de zeldzame documenten, die over hen werden nagelaten, de vorm aannemen van rechterlijke instructierapporten, inschrijvingsnummers van politieke gevangenen en executieberichten.

Na de Anschluss kwamen heel wat Oostenrijkers, die het nationaal socialisme afkeurden, terecht in Frankrijk. Tilly Spiegel beschrijft het harde leven in ballingschap, kort weidt ze uit over het lot van deze antinazistische "Duitse onderdanen", die bij de oorlogsverklaring opgesloten werden in Franse gevangenissen en kampen en die ze slechts verlieten om in Duitse kerker terecht te komen of de dood te ontmoeten. De auteur heeft de verdienste om frontaal de moeilijkste taak aan te pakken : het terugvinden reeds van vóór 1938 van individuele verzetsacties van niet-gepolitiseerde Oostenrijkers. Aldus brengt ze verschillende gevallen voor van Ostmärkischer soldaten van de Wehrmacht in Franse of Belgische garnizoenen, die levens redden, hulp boden aan het Verzet of overgingen - zoals te Sint-Niklaas-Waas - tot een systematische wapensabotage en een demoralisatie van de troepen. Individueel ook gingen verschillende Oostenrijkse soldaten met pak en zak over naar het maquis of naar de geallieerde rangen, eens de Bevrijdingsgevechten aan de gang waren.

De helft echter van het werk is gewijd aan de actie van de duitstalige "T. A."-organisatie, (Travail Allemand), die werd opgebouwd voor klandestien propagandawerk onder de bezettingstroepen (2).

(1) Hun geschiedenis geraakt langzamerhand beter bekend door een aantal oorlogsstudies : G. LAROCHE, On les nommait des étrangers, Parijs, éd. soc. 1965 ; F. BONTE, Les anti-fascistes allemands dans la résistance française, Parijs, Laffont, 1969. Duidelijk komt de rol van de buitenlanders naar voor in de 2 dln van H. NOGUERES, l'Histoire de la Résistance, Parijs, Laffont, 1967 en 1969 (vnl. betr. het Poolse net "Famille" of FII). Het werk dat ondernomen is door Gisèle GRYNBERG over het joodse Verzet in België zal slechts ten dele de lacune vullen, die bij ons op dit punt aanwezig is.

(2) In tegenstelling tot de auteur en tot NOGUERES, op cit. geven wij op basis van archiefonderzoek aan "T. A." de betekenis van "Travail Allemand" en niet van "Travail Anti-allemand".

Het was een propaganda bij middel van pamfletten en periodieken zoals "Freies Oesterreich" en "Die Wahrheit" in België, "Soldat im Westen" in Frankrijk. De verspreiding ervan kostte voor de vrijwilligers de grootste risico's. Elders was het een demoralisatiepropaganda, die geleid werd door jonge vrouwen met een prachtige moed en zelfverloochening. Zij klampten soldaten aan op het risico van ogenblikkelijke verklikking en persoonlijke vernedering. Soms lieten deze anti-nazi's zich koelbloedig inlijven in Duitse diensten om het Verzet te kunnen helpen en inlichten. Even koelbloedig waren zij, die door de organisatie naar Oostenrijk zelf werden gestuurd om daar de strijd verder te zetten. De slachtoffers zijn ontelbaar geweest en spijtig genoeg lijken deze bladzijden op een martyrologie.

Wat was de efficiëntie van deze strijd? Daar precies ligt het drama van het onderwerp. Wie zal de rekening kunnen opmaken van de bewustzijnsveranderingen, van het dalen van de strijdlust of zelfs van de kleine muiterijen, die ontstonden door het werk van deze quasi zelfmoordenaars? Het is daarom belangrijk dat op zijn minst de geschiedenis een herinnering kan bewaren van wat ze gedaan hebben. Alleen reeds in dit perspectief heeft het werk van Tilly Spiegel een enorme verdienste.

Dit belet niet dat er kritiek is en de strengheid ervan kan zelfs doorgaan als een eerbetuiging aan dit werk. Fundamenteel gaat de kritiek naar een nogal onthutsend gebrek aan informatie in het algemeen en aan kennis van het Verzet in de betrokken landen. Indien aldus de actie van de verzetslieden nauwgezet gerapporteerd wordt, dan slaagt Tilly Spiegel er niet in deze correcte integreren in hun algemeen kader. Wanneer ze het toch probeert dan gaat zulks gepaard met onduidelijkheden en zelfs vergissingen. Zo is het "Front National" niet het hoogste orgaan van het Franse Verzet, zoals zij beweert, maar is het slechts een onderdeel. In tegenstelling tot hetgeen één van de hoofdingen aanduidt, waren de F. T. P. F. wel gebonden aan het Franse grondgebied en was Bruno Weingast de Brusselse verantwoordelijke van het Belgisch Partizanenleger (gewapende partizanen).

De helft gaat dus over het "T. A.", maar de lezer zal na lektuur nog onwetend zijn over de aard en de grondlagen van deze organisatie, waarvan we nochtans details vinden in het werk van Noguères. De namen van het directietriumviraat, die ze publiceert (pp. 33-34), zijn overigens sprekend genoeg (3).

(3) Niebergall, later kommunistisch volksvertegenwoordiger in de Duitse bondsrepubliek; Arthur London, vandaag de goed bekende auteur van "L'Aveu" en slachtoffer ook van het Praagse stalinisme nadat hij een tijdlang Tsjechisch vice-minister van Buitenlandse Zaken was. Voor de oorlog vocht hij in Spanje als militant van de kommunistische Internationale; Franz Marek, hoofdredacteur van het theoretisch tijdschrift van de Oostenrijkse kommunistische partij (NOGUERES, op. cit., dl. II, p. 251).

Het "T. A." was een aftakking van het "M. O. I." (Main d'Oeuvre Immigrée) dat voor de oorlog de buitenlandse kommunisten in Frankrijk en in België groepeerde (4). Met dit te zeggen vergemakkelijkt men het inzicht in de motiveringen, de organisatorische steun en de deelname van Belgen en Fransen aan het "T. A.".

De jonge vrouwen waren vaak van joodse oorsprong - NOGUERES onderlijnt het en de Gestapoverslagen doen dat eveneens (5). De auteur verwaarloost het en zij gaat aldus een nochtans bepalende motivering stilzwijgende voorbij.

Mevrouw Tilly Spiegel wou een hulde brengen en dezen, aan wie zij hulde betuigt verdienen het ongetwijfeld. Zodoende echter geeft ze lichtjes toe aan een nationalisme dat begrijpelijk voorkomt, maar toch ook ongewettigd is voor een wetenschappelijk werk. Daar moeten ook wel dedereden gezocht worden voor de verleiding geen ideologische houdingen aan te duiden, niet te wijzen op de joodse afkomst van veel verzetsmensen en essentieel op een oostenrijkse rekening te brengen van hetgeen in feite een gemeenschappelijke actie was van duitstalige antifascisten.

Wij zijn ook verwonderd dat de Duitse bronnen zo weinig werden nagekeken. Nochtans vermelden de rapporten van de Bds Frankreich de SIPO-Brüssel en de GFP-Belgien veel van de illegale actie in Duitse rangen.

Onze strengheid ligt, zoals gezegd, gebonden aan het belang dat wij hechten aan het werk en aan het onderwerp. De geschiedenis van het Verzet is wetenschappelijk slechts doenbaar door alles te zeggen. Om niet te vervallen in een vermoeiende opsomming van feiten, moeten de feiten bedachtzaam geïntegreerd worden in een verklaring van de motiveringen en van het kader. Een diepgaande kennis van de context is daartoe noodwendig en dit is zeker zo wanneer men de situatie in vreemde landen wil nagaan. Met dit begrip en met een minder enge begrenzing dan een exclusief Weense documentatie zou de auteur over een zeer mooi onderwerp een prachtig werk geleverd hebben.

(Vertaling uit het Frans)

J. G.

(4) Henri NOGUERES, op. cit., dl I, pp. 87-91, dl II, pp. 251-252.

(5) Henri NOGUERES, op. cit., dl II, p. 570 ; J. GOTOVITCH, Les rapports de la Sicherheitspolizei sur la Résistance belge en 1943, Cahiers d'hist. de la 2ème guerre mondiale, Brussel, 1967, p. 236.

8. Kolonel SBH o. r. Marcel WEEMAES, De l'Yser à Bruxelles - Offensive libératrice de l'Armée belge le 28 septembre 1918, (Bruxelles, Imprimerie P. François, 1969), 12°, ann., bibl., cart., 411 p. (B0165).

Het kan wel enige verwondering wekken, dat in dit kader een werk over de eerste wereldoorlog besproken wordt. Het gebeurt nochtans welbewust, daar de nauwkeurige studie van kolonel Marcel Weemaes de gelegenheid geeft om een aantal opmerkingen te maken, die van direct belang zijn voor het studieobject van het Centrum.

Het juiste tijdstip, waarop een oorlog begonnen is, aanduiden is gemakkelijk, zijn oorsprong ontdekken is al heel iets anders. Het wordt echter werkelijk lastig, en het leidt dikwijls zeer ver, om die feiten op te speuren die ontstaan en verloop hebben beïnvloed. Het blijkt onmogelijk eens en voor altijd een tijdsgrens te bepalen, die geldend is voor alle onderzoek. "De terugblik, die noodzakelijk is om een bepaalde gebeurtenis te verklaren verschilt van onderwerp tot onderwerp.

Wat nu de militaire geschiedenis betreft, heeft het er meer en meer de schijn naar, dat de ramp, die wij in 1940 beleefden, wortelt in de diametraal tegenover elkaar staande lessen die uit de operaties van 1918 getrokken werden. In het uitstekend voorwoord van generaal Fernand Gambiez voor "Les Panzers passent la Meuse" van Paul Berben en Bernard Iselin, wordt heel terecht opgemerkt dat de Duitse offensieven, zonder pantserwagens, vier maal sneller opschoten van maart tot juni 1918, dan de geëllieerde offensieven, gesteund door honderden tanks, het deden in de daaropvolgende periode. Handigheid, niet macht primeerde bij de Duitsers. Hun aanvallen waren meer infiltraties, waarbij de zwakke plekken van de tegenstrever gezocht werden, en onmiddellijk uitgebuit. "Vandaar een zeer snelle uitbreiding, zonder vaste volgorde, die meer bepaald werd door behaalde successen dan door vooraf vastgestelde planning". De geëllieerden, met of zonder tanks, rukten alleen op in opeenvolgende aanvalslinies, van het ene voorafbepaalde objektief naar het andere. Hun reserves wierpen ze in de strijd waar zij graag de vijand wilden zien wijken. Daar deze laatste die plaatsen eveneens van groot belang achtte, werd het een strijd van sterk tegen sterk. Om admiraal Castex' woorden te gebruiken, overwon Foch vooral door "l'assommoir arithmétique", dank zij een overweldigend numeriek overwicht in manschappen en materiaal.

In 1940 hielden de geëllieerden nog steeds vast aan hun kwantitatieve, processionele en lineaire strijdplannen. De bevelhebbers van 1940, goede leerlingen als zij waren van de overwinnaars van 1918 zijn gevormd geworden met een grote eerbied voor de methodes, die in zwang waren op het ogenblik van de overwinning. De Duitsers van hun kant, zullen zich echter voorzien van het materiaal dat hun zo sterk ontbrak in 1918. Met hun tanks, in grote autonome eenheden gegroepeerd, zullen zij de middelen hebben om slag te leveren waar en wanneer zij willen.

De catastrofale ontnuchtering van 1940 was er nodig voor de geallieerden, om de echte lessen van 1918 te ontdekken. Dat was de prijs die moest betaald worden voor een partijdige en terzelfdertijd gedeeltelijke studie van de operaties tijdens de eerste wereldoorlog.

Eenzelfde selectie werd bij ons gemaakt. Kolonel Weemaes wijst terecht op de eigenaardige ongenade, waarin de militaire geschiedschrijving het belgisch offensief van 1918 hield. "Het Belgisch leger heeft sinds zijn oprichting in 1831 slechts eenmaal deelgenomen aan een offensief van grote omvang, en juist de geschiedenis van dit offensief werd, om tot nu toe onbekend gebleven redenen, nooit verhaald". De auteur haalt talrijke voorbeelden aan van dit stilzwijgen, bijna een samenzwering. "Na 210 bladzijden gewijd te hebben aan de rol van koning Albert tijdens de grote oorlog, heeft generaal Van Overstraeten slechts 14 bladzijden van zijn "Carnets de Guerre d'Albert 1er" over voor het bevrijdingsoffensief. Bewuste paragraaf begint als volgt : "28 september 1918 - 2.30 h. - artillerievoorbereiding ; 5.30 h. - infanterie trekt ten aanval. Het vervolg kent men". "Maar nee, gaat kolonel Weemaes verder, het vervolg kent men niet en men heeft moeite om te geloven dat Koning Albert, die zo zorgvuldig zijn dagboek bijhield, dat zo bruusk zou onderbroken hebben op de dag zelf, dat zijn leger zeer belangrijke offensieve operaties gaat uitvoeren". Het Bulletin Belge des Sciences Militaires publiceerde, na 14-18, een gedetailleerd relaas van de operaties van het Belgisch Leger : het relaas houdt op met 17 september 1918. Generaal Galet liet nooit het tweede deel van zijn studie S.M. le roi Albert 1er Commandant en Chef het licht zien. Ook het bronnenmateriaal vertoont dezelfde lacunes. "Zo eindigt de documentatie betreffende de activiteiten van het Belgisch Generaal Hoofdkwartier tijdens de eerste wereldoorlog plots in september 1918. Van dan af aan niets meer, of quasi niets. Alle archieven van de leger- en cavaleriedivisies moesten volledig doorzocht worden om tot een gedeeltelijke reconstructie te kunnen komen van de collectie van bevelen en inlichtingsbulletins van het Generaal Hoofdkwartier". Kolonel Weemaes heeft zijn toevlucht vooral moeten zoeken in de Franse archieven, bewaard te Vincennes. De gebruikte documenten zijn dikwijls onuitgegeven en altijd zeer belangrijk. Maar alles is natuurlijk uit de Franse optiek gezien. Het Belgisch pendant ontbreekt, alhoewel het toch moet bestaan. Deze lacune is daarenboven nog meer te betreuren, daar zij slaat op een periode, gekenmerkt door moeilijkheden in de relaties tussen Franse en Belgische legerleiding. Het is te hopen dat uiteindelijk de Belgische getuigenissen, die kolonel Weemaes ontbraken, te voorschijn komen. Zij zouden ons toelaten beter te begrijpen wat er gebeurd is in 1940.

(Vertaling uit het frans)

J. V.

G I F T E N

Regelmatig wordt de lijst gepubliceerd van giften en schenkingen aan het Centrum. Wij willen er nogmaals onze erkentelijkheid mee betuigen aan allen, die een gift stuurden.

Tweede lijst, afgesloten op 22 februari 1970.

A. BOEKEN, PERIODIEKEN EN BROCHURES (1)

- Fonds Heyse

Het Fonds Theodore Heyse - in leven hoog ambtenaar bij het Ministerie van koloniën, erudiet bibliograaf van de eerste wereldoorlog en van Belgisch Kongo - bevat twee delen. Het hieronder vermelde deel werd als gift aan het Centrum overgemaakt. Het fonds Heyse vormt momenteel de belangrijkste verzameling op het Centrum betreffende gedrukte bronnen uit de Londenperiode (1940-1945).

Gezien de grote omvang van de gift, vermelden wij hier slechts de aard en het aantal brochures, pamfletten en periodieken, die ze omvat.

België : brochures (12), periodieken, knipsels (12); Rusland : (27); Joegoslavië (1); Tsjecho-Slowakije (+ Sudeten-Duitsers) (9); Polen (6); Oostenrijk (2); Frankrijk (8); Groot-Hertogdom Luxemburg (6); Australië (2); China (5); India (5).

Engelse brochures, betreffende Engelse toestanden of Engelse standpunten : brochures, algemeen (38), pamfletten, algemeen (15), kleine propagandauitgaven (32°) (6), kerk en kerkelijke actie (34), koopvaardij (19), noodtoestand inzake voeding en kledij (22), caritatieve- en spaaracties (11), specimen van Engelse periodieken (9), Fighting Fund for Freedom (5), Never Again Association (3), Committee for Cyprus Autonomy (1), Anglo-American Committee for a Jewish Army (1), Free German League of Culture in Great-Britain (1); Congo British War Fund (1).

Totaal : 281

- Gift van de Ambassade van de V. S. A.

Een reeks officiële verzamelingen betreffende het optreden van de VSA in de tweede wereldoorlog en in de Koreaanse oorlog.

A. U. S. ARMY IN WORLD WAR II

- 1) The China - Burma - India Theater, 3 vol. (Time runs out in CBI; Stillwell's Mission to China; Stillwell's Command Problems).
- 2) Pictorial Record, 3 vol. (The War against Japan; The War against Germany : Europe and Adjacent Areas; The War against Germany and Italy : Mediterranean and Adjacent areas).

(1) Indien de schenker tegelijk auteur is wordt de titel voorafgegaan door het teken "°".

- 3) The Army Ground Forces, 2 vol. (The Procurement and Training of Ground Combat Troops ; The Organization of Ground Combat Troops).
- 4) The Army Service Forces, 1 vol. (The Organization and Role of the Army Service Forces).
- 5) Special Studies, 8 vol. (Civil Affairs : Soldiers become Governors ; Chronology 1941-1945 ; The Employment of Negro Troops ; The Women's Army Troops ; Buying Aircraft : Material Procurement for the Army Air forces ; Three Battles : Arnaville, Altuzzo and Schmidt ; Rearming the French ; Military Relations between the United States and Canada 1939-1945).
- 6) The Western Hemisphere, 2 vol. (The Framework of Hemisphere Defense ; Guarding the United States and its Outposts).
- 7) The Middle East Theater, 1 vol. (The Persian Corridor and Aid to Russia).
- 8) Mediterranean Theater of Operations, 3 vol. (Northwest Africa : Seizing the initiative in the west ; Sicily and the Surrender of Italy ; Salerno to Cassino).
- 9) The War Department, 8 vol. (The Army and Industrial Manpower ; Strategic Planning for Coalition Warfare 1941-1942 ; Strategic Planning for Coalition Warfare 1943-1944 ; Washington Command Post : The Operations Division ; Global Logistics and Strategy 1940-1943 ; Global Logistics and Strategy 1943-1945 ; Chief of Staff : Prewar Plans and Preparations ; The Army and Economic Mobilization).
- 10) The War in the Pacific, 9 vol. (Guadalcanal : The First Offensive ; Seizure of the Gilberts and Marshalls ; Cartwheel : The Reduction of Rabaul ; Victory in Papua ; Triumph in the Philippines ; The Approach tot the Philippi nes ; Okinawa : The last Battle ; The Fall of the Philippines ; Campaign in the Marianas).
- 11) The Technical Services, 18 vol. (The Ordnance Department : Procurement and Supply ; The Ordnance Department : On Beachhead and Battlefront ; The Corps of Engineers : The War Against Japan ; The Transportation Corps : Movements, Training and Supply ; The Corps of Engineers : Troops and Equipment ; The Quartermaster Corps : Organization, Supply and Services, Vol. I. ; The Quartermaster Corps : Organization, Supply and Services, Vol. II. ; The Transportation Corps : Operations Overseas ; The Transportation Corps : Responsibilities, Organization and Operations ; The Ordnance Department : Planning Munitions for War ; The Quartermaster Corps : Operations in the War against Germany ; The Quartermaster Corps : Operations in the War against Japan ; The Signal Corps : Emergency ; The Signal Corps : The Test ; The Chemical Warfare Service : Chemicals in Combat ; The Chemical Warfare Service : From Laboratory to Field ; The Chemical Warfare Service : Organizing for War).
- 12) European Theater of Operations, 8 vol. (The Ardennes : Battle of the Bulge ; Breakout and Pursuit ; The Siegfried Line Campaign ; The Supreme Command ; Cross-Channel Attack ; The Lorraine Campaign ; Logistical Support of the Armies. Vol. I. ; Logistical Support of the Armies. Vol II.)

B. U. S. ARMY IN THE KOREAN WAR.

3 vol. (South to the Naktong ; North to the Yalu ; Truce Tent and Fighting Front).

C. ARMY LINEAGE SERIES

(Armor-Cavalry, Part I).

D. ARMY HISTORICAL SERIES

4 vol. (Stalingrad to Berlin : The German Defeat in the East; The Sinews of War : Army Logistics 1775-1953; American Military History; Military Advisors in Korea : KMAG in peace and war).

E. COMMAND DECISIONS

- Rijksinstituut voor oorlogsdokumentatie (Amsterdam)

Zoals vermeld in het eerste nummer van de "Mededelingen" (pp. 22 en 41) kwam tussen het Nederlandse Rijksinstituut voor oorlogsdokumentatie en het Belgische Centrum een actieve ruilpolitiek tot stand, waarbij momenteel vooral wij in dankbaarheid genieten van de bijzonder rijke Nederlandse collecties. Wij ontvingen :

- 107 boeken en brochures
- Gedeeltelijke collecties van tijdschriften (Grundlagen, Aufbau und Wirtschaftsordnung des national-sozialistischen Staates" - "De Hamer" - "Illustrierte Beobachter" - "Netherlands News" - "Netherlands New Digest" - "Signaal" - " - "Storm, blad der Nederlandsche SS" - "Vrij Nederland (Londen)" - "De Waag" - "Die Wehrmacht").

- Gift van de "Université Libre de Bruxelles" (januari 1970)

ROUHART-CHABOT (J), Inventaire des Archives de la commune de Floree. CUPPENS (F), Het Kempens Kolenbekken, proeve van bibliografie. BOURGUIGNON (M), Inventaire des dossiers concernant les usines et les ateliers déposés par l'administration provinciale du Luxembourg (1831-1954). WATELET (H), Inventaire des archives des charbonnages de Mariemont-Bascoup. Les Archives du Conseil de Flandre, publiées par la Ligue Nationale pour l'Unité Belge. Boerenbond Belge, Rapport sur l'exercice 1945. Contributions à l'histoire économique et sociale, tome 1 (1962) et 2 (1964-65). Fondation Franqui 1938-1948. La Campagne de mai 1940. Le Soir, 1887-1962. WANTY (E), l'Art de la guerre, 3 volumes. JACQUEMYNS (G), La société belge sous l'occupation allemande 1940-1944, vol. 1 et 2. HERREMANS (M), La Wallonie, ses griefs, ses aspirations. Belgium. The official account of what happened 1939-1940. LECONTE (L), La marine de guerre belge (1830-1940). DAUTRICOURT (J), L'article 115 du code pénal et la répression de la collaboration économique. Rapport présenté par le secrétariat du Roi sur les événements politiques qui ont suivi la libération mai 1945 - octobre 1949. PHO-LIENJ), Considérations sur le Testament politique du Roi du 25 janvier 1944. L'HOIST (A), La guerre 1940 (10 mai - 25 juin) et le rôle de l'Armée Belge. L'Enfance victime de la guerre. WULLUS-RUDIGER (J), Les mémoires de P. Reynaud et la Belgique. The Belgian Campaign and the surrender of the Belgian Army May 10-28, 1940. WINSCHUH (J), l'Edification d'une Europe nouvelle. WULLUS-RUDIGER (J), Les origines internationales du drame belge de 1940. VAN DE WIELE (J), Op zoek naar een vaderland. BOGAERT (E), La construction navale en Belgique. VAN WERVEKE (P), La Belgique et Eupen

Malmédy. Où en sommes-nous ? LIEBRECHT (H), L'université de Bruxelles et la guerre. Centre d'études pour la réforme de l'état, La réforme de l'état. HOLVOET (P), Un curé belge chez l'oncle Sam. HERREMANS (M), La question flamande. PREAUX (C), Brussels University during the German Occupation. VAN KALKEN (F), L'Université Libre de Bruxelles. MARCQ (R), L'état actuel de la responsabilité de la puissance publique E. W. Bogaert, Ancien Recteur 1881-1946. La Question Royale. Faits et témoignages. GANS-HOF VAN DER MEERSCH, Réflexions sur la répression des crimes contre la sûreté extérieure de l'état belge. BERLAGE (J), Répertoire de la presse du Congo Belge (1884-1954) et du Ruanda-Urundi (1920-1954). DABIN (J), Le problème constitutionnel de la reddition du roi. DUFRASNE (A), La situation démographique de la Belgique. Liber Memorialis des Membres du Conseil d'Administration et du Corps enseignant des Etudiants et Ancien Etudiants de l'université Libre de Bruxelles, Victimes de la Guerre 1940-1944. Tienjarige herdenking van August Vermeylen. BAUWEN (M. A.), L'alimentation et la guerre. KAUCH (P), Le vol de l'or de la Banque Nationale par les nazis (1940-1943). CHARLIER (G), Vie des Otages. ULB. Séance solennelle de rentrée du 25 octobre 1945. PONTANUS (F), Etude comparative des recensements de la population active. HENDERSON (N), Failure of a mission. Le Livre Jaune Français. GIRAUD (E), La nullité de la politique internationale des grandes démocraties (1919-1939). BROWN (A. J.), The arsenal of democracy. Les Documents secrets de l'Etat-Major Général Français. The German Occupation of Poland. Jean-Jacques et Roland, La Résistance Française. Biennial Report of General George C. Marshall. MUSOLINI (B), My Autobiography. LOCKHART (R. H. Bruce), Guns or butter.

- MICHEL (Henri), directeur "Comité d'Histoire de la deuxième Guerre mondiale" (Parijs).

Reeks kleine monografieën :

BARADAT (H), Pays basque et Béarn sous la botte allemande. BAUD (H), Le Jura sous l'occupation allemande. CHAYNES (F) en SAULIERE (E) Le Tarn et les Tarnais dans la deuxième guerre mondiale. CLAUSER (M), Le Haut-Rhin de 1940 à 1945 : déportation - internement. COMBES (G), Haute-Loire, 1940 - 1944 : arrestations, internements, déportations, exécutions, fusillades. COUTELLE (R), Sarthe - statistique de la déportation. LE GRAND (A), Le Finistère sous l'occupation allemande, 1940-1944 : la Répression - les Victimes de la Guerre. NICAULD (M), l'Indre, 1940-1944 : occupation - Résistance - Déportation. PEYCELON (A), statistique de la déportation dans la Loire, 1940-1944. ROBIN (F), La Mayenne sous l'occupation allemande, 1940-1944 déportations - internements - fusillades. VADON (J), Le Bilan de la souffrance dans les Ardennes au cours des années d'occupation (mai 1940 - septembre 1944). VIVIER (R), La Touraine sous l'occupation allemande, 1940-1944 : déportés - internés - fusillés - exécutés - massacrés - tués en combat - victimes civiles - destructions matérielles.

Reeks departementskaarten (reeks : "Internés, déportés, fusillés, victimes civiles) :

Aisne, Aude, Aveyron, Creuse, Deux-Sèvres, Dordogne, Eure-et-Loir, Finistère, Haute-Loire, Haute-Marne, Hautes-Pyrénées, Indre, Loire-Atlantique, Loiret, Nièvre, Sarthe, Tarn, Var.

- ABDIJ VAN SINT-ANDRIES, bibliotheek : Les Cahiers de St.-André, avril 1963 en décembre 1952.
- ARCHIEF EN MUSEUM VOOR HET VLAAMSE CULTUURLEVEN : Klapper op het bezit.
- BERBEN (generaal P.) : ° Dachau 1933-1945. ° Les Panzers passent la Meuse.
- BLONTROCK (J.)(Brugge) : ° Zeven magere Jaren of de Historiek der Belgische Bevoorrading gedurende en na de oorlog. ° Hoeveer staan we thans met de bevoorrading (dact., 22.11.1944, 34 blz.). ° Handleiding ten gerieve van de gemeentelijke diensten voor Landbouw en Ravitaillering. ° Wat en wanneer ? Alfabetische en chronologische lijst der besluiten en algemene onderrichtingen in verband met de gemeentediensten sedert 1940 verschenen.
- CHARLES (J. L.)(Brussel) : ° Les forces armées belges, 1940-1945.
- DE BECKER (M)(Brussel) : Collectie maandblad "Volk und Reich" (1940, nr. 12 tot 1944, nrs. 1-2).
- DE MAEYER (J. L.)(Brussel) : ° Il y a vingt-cinq ans au temps des espérances.
- DE SELLIERS de MORANVILLE (A)(Brussel) : Le Livre d'or de la Mission Militaire Belge, du Service de Liaison Militaire Belge et du Corps des Interprètes, 1944-1946.
- DE VROEY (J)(Leuven) : ° Pater Raskin in de beide Wereldoorlogen.
- DE WOLF (J)(Brussel) : Mauroy (R) : Le Putsch de Stanleyville. Le Livre d'or de la Mission Militaire belge, du Service de Liaison Militaire Belge et du Corps des Interprètes, 1944-1946.
- DUJARDIN (J)(Huy) : Résistance liégeoise - organe trimestriel de l'Union de la Résistanceliégeoise (1961-1965) - 18 mars.
- GOTOVITCH (J)(Brussel) : ° Die Rüstungs-Inspektion Belgien (Archief en bibliotheekwezen in België, XL 3-4, , 1969). ° La seconde guerre mondiale en Belgique ; orientation archivistique (RBPH, XLVIII², 1969).
- GYSELINCK (E. H. Cyr.) : collectie "Le Patriote illustré", 1944-1954.
- JACQUET (A)(Verviers) : ° Quand l'offensive von Rundstedt menaçait Verviers.
- KONGS (L)(Gent) : De Bruyne (A) : Een volk wil leven ! Leleux (F) : Het innerlijk drama van de gedetineerden der concentratiekampen. Mertens (C) : Vertrouwen in de Duitsers ?. Zekerheid van de overwinning. The Admiralty regrets to announce...
- MICHAUX (F)(Namur) : Fonteyne (J) : Buchenwald, choses vues. Motz (R) : Angleterre et Belgique. Hakker (J) : La lutte héroïque du maquis. Cent millions de catholiques martyrs.
- MINISTERIE VAN VOLKSGEZONDHEID, DOCUMENTATIEDIENST : Alfabetische catalogus van de concentratiekampen en de daarmee gelijkgestelde kampen voor dwangarbeid en hun commando's en onder-commando's (Duitsland, 1940-1945). Catalogue alphabétique des camps de concentration et de travaux forcés y assimilés et de leurs commandos et sous-commandos (Allemagne 1940-1945). Liste des lieux d'Internement en Belgique pendant la guerre 1940-1945. Liste des camps et prisons de France pendant la guerre 1940-1945.
- PAQUES (H)(Brussel) : Desirotte (H) : La tragédie de Lübeck.

- PIRENNE (J)(Hièrges-Frankrijk) : * Livre blanc, 1936-1945, I (public Secrétariat du Roi). * Witboek 1936-1945, I (public. Secretariaat van de Koning).
- PREVENIER (W)(Gent) : * Historische objectiviteit W.O. II.
- ROSKAM (P)(Brussel) : Harboort (M) : Beknopte geschiedenis van de rijdende Artillerie.
- SCARCERIAUX (P)(Brussel) : * Synthèse de la participation de la flotte marchande belge aux événements de 1939-1945. In: Neptunus, tweemaandelijks tijdschrift, 1969, 6. The Belgian Shiplover, vol. XIX, nrs 1/2, vol. XX, nrs 5/6. Wandelaer et sur l'Eau, Organe officiel de la Féd. du Yachting belge et de la Soc. des peintres de la Mer : volledige collectie vanaf februari 1923 tot mei 1940 en vanaf juli 1945 tot maart 1969.
- SCORIELS (P)(Brussel) : * 48 Heures de Guerre : 10 et 11 mai à Eben-Emael avec un peloton de 4. 7 du 2ème Grenadiers (dact.).
- SEVRIN (A)(Châtelet) : * Châtelet, 2, 3 et 4 septembre 1944 (overdruk uit l'Annuaire du Vieux Châtelet, 1969). * Historique succinct de Centre 20 de l'Armée Secrète. Zone I - secteur C (Charleroi-Thuin).
- STEINER (H), Directeur Dokumentationsarchiv des Österreichischen Widerstandsbewegung. Spiegel (T) : Österreichischer in der belgischen und französischen Résistance.
- VAN DEN BERGHE (F)(Kortrijk) : Les Archives secrètes de la Wilhelmstrasse, IX-Les années de la guerre, t.I (18 mars-10 mai 1940). Documents relatifs à l'Histoire des Origines de la Guerre (Auswärtiges Amt 1939, nr. 2). Les Documents secrets de l'Etat-Major Général français (Auswärtiges Amt 1939-1941, nr. 6). Het Duitse Witboek betreffende Nederland en België. Les événements survenus en France de 1933 à 1945 Témoignages et documents recueillis par la Commission d'enquête parlementaire, t. VIII. Le Livre jaune français. Documents diplomatiques, 1938-1939. Grimm (F) : Le livre jaune français accuse ses auteurs. Specimen van periodieken : Combat, P.S.B. Ath, nr. 1. La Libération, F.I. Flandre Wallonne, 1944, I, nr. 1 ; 1943, X, nr. 8 ; 1943, XI, nr. 7. Jeunesse Nouvelle P.S.P., X/1943. Libre Belgique, VIII/1940, 68 à 74. Le Peuple, XII/1943 ; 1-V-1944. Vers la Victoire, 2 ; 3, 4, 5.
- VAN DE VEIRE (R)(Gent) : Het Belfort (F.I.-Gent), 27-V-1945. Vooruit 3 en 7-IX-1944.
- VAN DONT (Mevr) : Losse nummers en knipsels van Le Soir en La Libre Belgique, 1947.
- VAN GARSSE (Y)(Sint-Niklaas Waas) : * A Bibliography of Genocides, Crimes against Humanity and War Crime (Studiecentrum voor Kriminologie en gerechtelijke Geneeskunde). Saint-Loup : De Ketters.
- VAN HOEYLANDT (J)(Brussel) : Piron (P) en De Vos (J) : Wetboeken en Wetten van Belgisch Kongo-Codes et lois du Congo belge (2de uitgave, 2 dln).
- WILLEQUET (J)(Brussel) :
1. Boeken, brochures, rapporten.
Atti convegno nazionale sulla resistenza in Rassegna del Lazio (speciaal nr., 1965, 2 ex.). Barlet (H) : La Déportation en Saône-et-Loire. Baud (H) : Le Jura sous l'occupation allemande, 1940-1944. Bonnet (G) : La Défense de la paix 1936-1940. Buttiger (J) : Le précédent autrichien. Cartes des départements français (10 dep.) (Comité d'Histoire de la 2ème

guerre mondiale, Parijs). Coutelle (R) : Sarthe - Statistique de la déportation. Le Crime méthodique (Moscou, éd. langues étr.). Deakin (F.W.) : L'Axe brisée. L'Amitié brutale d'Hitler et Mussolini. De Launay (J) : Geheimde diplomatie, 1939-1945. La déléation française auprès de la commission allemande d'Armistice, t-IV et V. Divers rapports et compte-rendus concernant des colloques sur la résistance et l'enseignement de l'histoire. Etudes polonaises d'histoire militaire (1965). Gehl (J) : Austria, Germany and the Anschluss, 1931-1938. Groupe G ; XXème anniversaire. Journals on Microfilm (The Hoover Institute on war, Revolution and Peace, 1965). Michel (ii) : La resistenza nella storiografia francese. Pacor (M) : Orientamenti della storiografia jugoslava sulla resistenza. La position espagnole devant le problème de Gibraltar, 1966. Propositions doctrinales (Institut de Doc. et d'Educ. nat., 1961). Résumé de la conversation avec MM. Jaspar et Theunis, le lundi 23 mai 1921 à Bruxelles. Seeber (E) : Zwangsarbeiter in der Faschistischen Kriegswirtschaft. Szembek (J) : Journal 1933-1939. West-deutsche Rundfunk : - Ondergang. Die Verfolgung und vernichtung der Niederländischen Juden. - Aus Belgien und den Niederlanden. - Es begann um 5.35 Uhr : Belgien und die Niederlande im Zweiten Weltkrieg. Wüst (E) : Der Vertrag von Versailles im Licht und Schatten der Kritik.

2. Licentieoverhandelingen.

DEPOORTEK, Lucrèce, Relations entre les Etats-Unis et l'Allemagne Hitlérienne de 1933 à 1941, ULB, sciences pol. et dipl., (1969). STAES-Polet, Paul, Les positions extérieures de la France pendant la seconde guerre mondiale, ULB sciences pol., écon. et soc., 1968. KIM, Il-Sun, Le rôle diplomatique de Winston Churchill en rapport avec les Etats-Unis pendant la 2ème guerre mondiale, ULB, sciences pol. et dipl., 1968. ERBSMAN, Maurice L'avènement du Nazisme dans les cantons de l'Est, ULB, sciences pol. et adm., 1965. SCHROYENS, Stéphane, Relations diplomatiques entre l'Espagne et la France durant la guerre civile, ULB, sciences pol., 1966. CORTHAËS, Danielle, La montée rexiste vue par la presse allemande, ULB, sciences pol. et dipl., sd. FRANCOIS, Eugène, De verplichte tewerkstelling in België gedurende de Wereldoorlog 1940-1945, KMS, Soc. en mil. wetensch., 1968.

3. Periodieken.

- Signal, édition française, nr. 16 (1940) ; nr. 8, 18, 20, 23, 24 (1941) ; nr. 2, 4, 5, 6, 8, 9 (1942). Der Adler, édition française, 1942 : 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 19, 21. 1941 : 16, 17, 18, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26. Match : 13 (1939) ; 7 (1940). Tempo, édition française - 1942, nrs 1-4-5. Marianne Magazine, 4 nrs (1939) ; le face à main, nr.4(1944).
- WORMSER (O)(Parijs) : ° Essai sur les sources de l'histoire concentrationnaire nazie, thèse complémentaire.
- WYFFELS (C), Algemeen Rijksarchivaris : ° In Memoriam Etienne Sabbe.
- DE ZEEWACHT (Oostende) : Collectie 9-V tot 17-X-1969.

B. DOCUMENTEN EN ARCHIEVEN.

- Anoniem : 10 foto's betreffende VNV en REX.
- BEGODT (A)(Gent) : clandestiene pamfletten en geallieerd propagandamateriaal (13 ex.).

- DEROUBAIX (J)(Anvaing) : 8 foto's betreffende kapitulatie, 28.05.1940.
- DE VROYE (E)(Malmédy) : Bundel documenten betreffende 1. office du Travail de Liège (1-56); 2. Service Zéro, O.K. 90 (57-78); 3. MDN, 2ème Direction, secteur Liège (79-102).
- DE WOLF (G)(Brussel) : Duitse beschuldigingsakte tegen de leden van de groep "Leopold Vindictive".
- HENKENS (L)(Berchem) : Bundel documenten betreffende H. Henkens, beroepsvrijwilliger en oorlogsslachtoffer.
- LAMIN (P)(Leuven) : Bundel fotokopieën betr. REX-arrondissement Leuven (1-14).
- MEYST (G)(Luik) : twee bundels betr. 1. SRA, réseau Tégale - 2. Armée de la Libération (A. L.).
- VAN NIEUWENHOVE (J)(Lessines) : Bundel fotokopieën betr. "Légion belge" (1-7).
- VANWELKENHUYZEN (J)(Brussel) : Heeresgruppen-Verordnungsblatt für die Besetzten Gebiete (nr. 1)... Verordnungsblatt der Militärbefehlshaber in Belgiens, Luxemburgs und Nordfrankreichs. Nr. 2 tot en met 28, met Inhaltsübersicht - (1940)(vanaf 11de Ausgabe alleen "Belgiens und Nordfrankreichs") 29 tot en met 65 (twee maal 64) + Inhaltsübersicht ; (1941); 66 tot en met 92 + Inhaltsübersicht ; (1942); 93 tot en met 114 + Inhaltsübersicht ; (1943); 115 tot en met 130 ; (1944). Nr. 1 Verordnungsblatt für die besetzten Gebiete von Belgien und Nordfrankreich.
- VERCAUTEREN (D) : 1. Uitgeleend door de abdis van de zuster conceptionisten van Nijvel : Journal d'Exode (dact. 218 p.). 2. 1 nr. van "Justice libre" - 1 aankondiging van terechtstelling - 1 lijst van verraders - bundel aanvragen tot huiszoeking (ravitaillering). 3. Bundels betreffende collaboratie en verzet in de streek van Dendermonde.
- VOLS (J)(Beverst) : 1 pamflet, geallieerd opperbevel aan Duits volk. - Handboek ten gebruike onzer Belgische bondgenoten ten einde hen te helpen en hen raad te geven voor de komende Bevrijding (geallieerd opperbevel).
- WALRAET (M)(Brussel) : Doc. betr. Bevrijding van Antwerpen (20 p. + 4 kaarten).
- DESCHOOLMEESTER (Ch)(Antwerpen) : Bundel documenten en herinneringen betreffende 1ste Bataljon Fuseliers (oorlogsvrijwilligers 1944-1945).

C. DAGBOEKEN EN ONUITGEGEVEN MEMOIRES.

- ANCIAUX (L)(Antwerpen) : Uittocht van het Instituut voor Tropische Geneeskunde (Antwerpen, Bordeaux, mei-juli 1940)(dact. 10 p.).
- CATTELAÏN (G)(Jemappes) : Verhaal over oorlogsdiensten (dact. 9 p.).
- DE BONDT (J)(Londerzeel) : Getuigenis over hulp aan twee ontsnapte Russische gevangenen (1943).
- PIENS (J) : Dagboeknotities van Mew. B. Piens-Tytgat (van 14.05 tot 31.05.1940).
- VANDERMEULEN-KELLENS (Glons) : Verhaal van politiek gevangenschap.
- VAN ROEST (M)(Ruislede) : 21 juli 1942 te Ruislede.
- VOLS (J)(Beverst) : Dagboek : Beverst tijdens de tweede wereldoorlog.

D. VARIA.

- NIESEN (V)(Braine(L'Aleud) : een eetstel van de Wehrmacht.

ERRATA EN ADDENDA.

In het eerste nummer van "Mededelingen" :

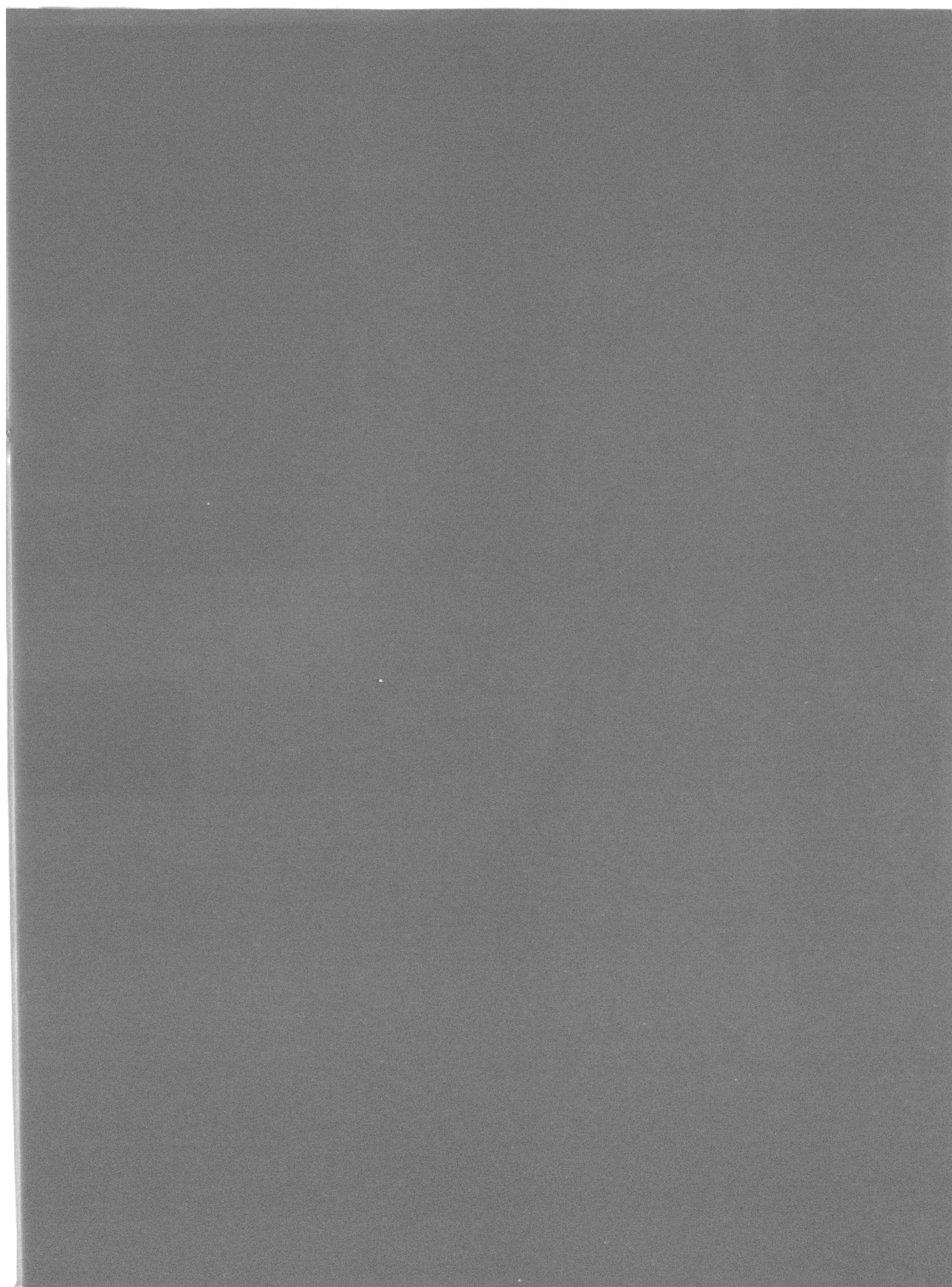
- p. 15, c : lees De heer Carlos WYFFELS
Algemeen Rijksarchivaris
Ruysbroeckstraat
1000 - BRUSSEL
- p. 35 : tussen regel 36 (eindigend met "niet-toeganke-")
en regel 37 (beginnend met "lijke eerlijkheid")
bijvoegen : "lijkheid van het voornaamste archiefmateriaal
moeten compenseren. Wegens dit gebrek aan authentieke
bronnen wijst de auteur zelf, met zijn wetenschappe-".

In dit nummer van "Mededelingen" :

- p. 8 : regel 28 : lees invert i. p. v. invers.
- p. 16 : regel 7 : lees 317 i. p. v. 31.
- p. 26 : noot (1), regel 1 : lees bevolkingscijfer i. p. v. bevokings-
cijfer.

Dit nummer van de MEDEDELINGEN werd samengesteld door de HH.
Herman BALTHAZAR, Jean DUJARDIN, José GOTOVITCH, Wim MEYERS,
Frans SELLESLAGH en Jean VANWELKENHUYZEN.

Voor de technische uitvoering stonden in : Mejuffrouw Yvette MARTENS en
de Heer Joseph DE QUICK.



DIRECTEUR - VERANTWOORDELIJKE UITGEVER
JEAN VANWELKENHUYZEN

PAUL VANDEN THORENLAAN 36
1160 BRUSSEL